17 ФЕВ 1993

Мустақиллик, Тинчлик, Ҳамкорлик

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамасининг газетаси

9 февраль, сешанба. № 27 (532). 1993 йил.

Сотувда эркин нархда.

● *Жиноятчилик барибир жиловланади!*

ЮЗ МИНГ ГИЕҲВАНДНИНГ БИР ЙИЛЛИК «РИЗҚИ» ҚИЙИЛДИ

МИЛИЦИЯ ХОДИМЛАРИНИНГ ХУШЕРЛИГИ ТУФАЙЛИ «ҚОРА БОЗОР»ДА БИР МИЛЛИАРД СУМЛИК КУКНОРИ, 400 МИЛЛИОН СУМЛИК ҚОРАДОРИ, БИР ТОННА НАШАНИНГ ИСТЕЪМОЛГА ЧИҚИШИ УШЛАБ ҚОЛИНДИ

Ўтган йили БМТга аъзо бўлган Ўзбекистон Республикасида эндиликда бутун жаҳон миқёсида гиёҳвандликка қарши янада кенг кўламда кураш олиб борила бошланди ва уни тайёрловчи ҳамда тарқатувчи шахсларга қарши қатъий зарбалар берилмоқда.

Гарчи бизда гиёҳвандлик Афғонистон, Покистон, Эрон ва бошқа мамлакатлардаги сингари кенг ёйилмаган бўлса-да, Ўзбекистон ҳукумати ва ҳуқуқ-тартибот маҳкамалари унинг олдини олиш борасида зарур чора-тадбирларни қўллаб, бу йўналишда халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликда курашни кучайтирмоқда.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги вакиллари ўтган йилнинг октябрь ойида Киев шаҳрида бўлиб ўтган МДҲ мамлакатлари ўртасида гиёҳванд моддаларни тайёрлаш ва тарқатишга қарши кураш баёнотини ишлаб чиқишда ҳамда шу масалага бағишланган Покистон, Эрон, Сенигал халқаро йиғилишларида фаол иштирок этдилар.

Шу билан биргаликда, Ўзбекистон гиёҳвандлик моддалари истеъмол қилинаётган (ички ишлар органлари ҳисобида 12 мингдан кўпроқ гиёҳванд истеъмолчилари туради) ва ишлаб чиқилаётган мамлакат ҳисобланади. Яъни табиий ва иқлим шароитига кўра гиёҳвандлик ўсимлиги етиштириш, қулай бўлганлиги учун ҳам кейинги пайтда республикамизда бу иш билан шуғулланувчилар сони ошиб бораётганлиги ачинарли ҳолдир. Бунинг устига бу ўсимликнинг тоғ бағирларида ўсиши ҳам гиёҳвандлик моддаларини тайёрловчиларга қулайлик туғдирмоқда. Буни ҳисобга олган вазирлигимиз ходимлари Мудофаа вазирлигининг қўллаб-қувватлаши натижасида вертолётлар ёрдамида «одам оёғи етмайди», деб ўйланган бундай жойларни аниқлаб, Самарқанд, Қашқадарё, Навоий, Жиззах вилоятларидаги бир қанча гиёҳванд ўсимликлар ўстирилаётган ноқонуний майдонларни йўқ қилишди.

Ички ишлар органларининг тегишли ташкилотлар ва идоралар вакиллари билан ҳамкорликда олиб борган кенг кўламли «қора дори» операцияси натижасида республика бўйича тўрт мингдан кўпроқ таркибида афъюн бўлган ўсимликлар участкаларига барҳам берилди. Унинг умумий майдони эса 200 гектарни ташкил қилади.

Кўрилган чора-тадбирлар натижасида «қора бозор»да умумий нархи 400 миллион сўмни ташкил этувчи 2 тоннадан зиёдроқ қорадори, бир миллиард сўмлик 100 тонна кўкнори, 20 миллион сўмлик бир тонна нашанинг истеъмолга чиқиши олди олинди. Қўлга киритилган бу маҳсулот эса 100 минг гиёҳванднинг бир йиллик «ризқи» демакдир. Ва бу билан қанчадан-қанча босқинчилик, ўғрилик ва бошқа оғир жиноятларнинг содир этилишига чек қўйилди. Минг афсуски, кўрилаётган чора-

(Давоми 2-бетда).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ-АКЦИОНЕРЛИК ҚУРИЛИШ КОРПОРАЦИЯСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Тошкент шаҳрини комплекс равишда барпо этиш, қурилиш ташкилотлари ва корхоналарининг хўжалик соҳасидаги мустақиллигини ошириш, шунингдек уларнинг бозор шароитларида ишлашга ўтишлари учун зарур иқтисодий замин ҳозирлаш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси Тошкент шаҳридаги қурилишлар бўйича бош бошқармаси («Тошкентбошқурилиш») тугатилсин.

«Тошкентбошқурилиш» тизимидаги бирлашмалар, трестлар, ташкилотлар ва корхоналарнинг Тошкент давлат-акционерлик қурилиш корпорациясини («Тошкентқурилиш») ташкил этиш тўғрисидаги таклифи қабул қилинсин.

2. Белгилаб қўйилсинки, Тошкент давлат-акционерлик қурилиш корпорацияси:

— бинокорлик саноатининг қурилиш, саноат корхоналарини, тугатилган «Тошкентбошқурилиш»нинг ихтисослаштирилган ташкилотлари ҳамда бошқа бўлинмаларини акционерлик принциплари асосида ихтиёрий равишда бирлаштиради;

— юридик шахс ҳисобланади ҳамда ўз фаолиятини амалдаги қонунлар ва корпорациянинг Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси томонидан тасдиқланадиган устави асосида амалга оширади.

3. Қуйидагилар Тошкент давлат-акционерлик қурилиш корпорацияси фаолиятининг асосий йўналишлари этиб белгилансин:

— давлат топшириқларига мувофиқ ҳамда буюртмачилар билан тўғридан-тўғри шартномалар бўйича уй-жойлар, ижтимоий-маданий ва ишлаб чиқариш иншоотларини қуриш ва фойдаланишга топшириш;

— бинокорлик материаллари, конструкциялари ҳамда бошқа саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ва сотиш, корхоналар, ташкилотларга ҳамда аҳолига таъмирлаш-қурилиш хизматлари ва бошқа хизмат турларини кўрсатиш;

— кооперация ва ташқи иқтисодий алоқаларни ривожлантириш ҳамда мустаҳкамлашда корпорация қатнашчиларига кўмаклашиш, уларга тижорат, маркетинг хизматлари ва бошқа турдаги хизматларни кўрсатиш;

— моддий-техника ресурслари бозорини ўрганиш, улар билан марказлаштирилган тарзда таъминлашни ташкил қилиш, ўзининг моддий ишлаб чиқариш базасини кенгайтириш ва мустаҳкамлаш;

— ишлаб чиқаришнинг техникавий даражаси ва ишларнинг сифатини оширишни, уларнинг ҳаражатини камайтиришни таъминлайдиган лойиҳа-технология ҳамда илмий-техникавий ишланмалар ва инновация дастурларини ишлаб чиқишни ташкил этиш.

4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси ўн кун муддат ичида Тошкент давлат-акционерлик қурилиш корпорациясини ташкил этиш ва унинг фаолиятига оид қарор қабул қилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 8 февраль.

Бундай қараганда механизаторлик касби оддий бўлиб кўринади. Аслини олганда-чи? Унинг ҳам ўзига яраша заҳмати ва қийинчиликлари бор. Жўрахон Йўлдошев қирқ йилдан буён ана шу заҳматни тортиб келмоқда. Айни кунларда у Асака район Солияхон Тошматова номли ширкат уюшмасининг иккинчи бригадасида механизатор бўлиб меҳнат қилмоқда.

Суратда кўриб турганингиздек у меҳнатда ҳам, ҳаётда ҳам доим мардонавор.

СУРАТДА: механизатор Жўрахон Йўлдошев.

Т. ҲАМРОҚУЛОВ олган сурат.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

Қ. ХОЛМИРЗАЕВНИ АНДИЖОН ВИЛОЯТИНИНГ ҲОКИМИ ВАЗИФАСИДАН ОЗОД ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 93-(12-банди) ва 102-моддаларига мувофиқ, Қаюм Холмирзаев бошқа ишга ўтгани муносабати билан ва аризасига биноан Андижон вилоятининг ҳокими вазифасидан озод этилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 6 февраль.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

Қ. Ғ. ОБИДОВНИ АНДИЖОН ВИЛОЯТИНИНГ ҲОКИМИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 93-(12-банди) ва 102-моддаларига мувофиқ, Қобилжон Ғафурович Обидов Андижон вилоятининг ҳокими этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1993 йил 6 февраль.

● *Ҳоким билан мулоқот*

РАҲБАРЛИК ТИЗИМИ ҚАНЧА СОДДА ВА ИХЧАМ БЎЛСА, САМАРА ҲАМ ШУНЧА КАТТА БЎЛАДИ

Қўшкўпир — Хоразм вилоятининг энг йирик деҳқончилик райони. Аҳолиси ҳам оз эмас: 100 минг киши. Туман воҳанинг нисбатан саноатлашган ҳудудлари ва Қорақумдаги газ конларидан ҳийла узоқда жойлашган. Шу боис саноати анча заиф. Даромад манбалари кам. Ҳалол меҳнат одамларининг доимий ҳамроҳи. Бошқа жойлардан фарқли ўлароқ бу ерда аҳолининг ҳар хил этник гуруҳлари истиқомат қилади. Умумий жиҳатлар ҳам йўқ эмас: ҳамма жойдагидек Қўшкўпир ҳам иқтисодиёт чигалликлари гирдобида. Аммо, ундан тезроқ ҳалос бўлиш борасидаги кураш аллақачон бошлаб юборилган ва у анча муваффақиятли давом этаяпти. Яна бир янгилик: Хоразмдаги «Халқ сўзи» обуначиларининг деярли 25 фоизини қўшкўпирликлар ташкил этади. Шундай қилиб суҳбатимиз Қўшкўпир ва қўшкўпирликлар, ишлар, ташвишлар, режалар, орзу-умидлар ҳақида. Суҳбатдошимиз эса Олтибой Бегжонович Ражабов — туман ҳокими, кўриб билишимиз ва одамларнинг айтишича серғайрат, тадбиркор, билимдон ва ғамхўр раҳбар.

— Туманимизнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёти ҳақиқатан ҳам бошқа жойлардагидан бирмунча фарқ қилади. Ҳатто табиий шароитларимиз ҳам бўлакча. Буни далаларимиз баъзи экинларни ҳаддан зиёда ёқтириб, баъзиларини эса ётсираб қолгани ҳам исботлаб турибди.

Советларнинг 70 йиллик ҳукмронлиги даврида атиги иккита корхона — пахта тозалаш ва силикат ғишти заводлари қурилиб, уларда ишга яроқли аҳолининг атиги 7 фоизигина меҳнат қиларди. Қарийб 70 фоиз аҳоли эса қишлоқ хўжалиги, асосан пахтачилик юмушлари билан банд бўлди. Ҳозир йилига ўртача 40 минг тонна пахта етиштирилаяпти, 90 йиллар бошигача ҳатто чорвачилик маҳсулотлари ва озиқ-овқат экинлари етиштиришга ҳам иккинчи даражали иш, деб қаралган.

Мустақилликнинг илк кунлариданоқ асосий эътиборни турмушимизни созлаб олишга, иқтисодимизни тиклашга, одамларнинг эгнини бутлаш ва қорнини тўйғазишга қаратдик. Зеро, эгни бут, қорни тўқ одамгина маънавият ва маданиятни қадрлайди. Ўтган қисқа давр мобайнида гарчи кичик бўлса-да, бир нечта янги саноат корхоналари барпо этдик. Эндиликда ялпи ишловчиларнинг 10—11 фоизини саноат ишчилари ташкил этмоқда ва биз бу кўрсаткични ушбу йилдаёқ 15 фоизга етказиш ҳамда узлуксиз кўпайтира бориш тадбирлари устида иш олиб бораяпмиз.

— Моддий бойликлар яратишда саноатнинг улушини кўтариш чиндан ҳам ғоят долзарб ва муҳим вазифа. Аммо, бу борадаги ишларни аксарият ҳолларда «Ишбилармонлар», савдо-тижоратчилар уддалашаяпти. Давлат тасарруфидаги ишхоналарни кўплаб очишга эса иқтисодиёт дош беролмайди. Шу сабабли хусусий ва кичик корхоналар, устахоналар очиш одат тусига кирди. Бу билан асосий муддаога, пировард натижага эришиш мумкин деб ўйлайсизми?

— Етмиш йиллик қарамликдан қай аҳволда қутилиб чиққанимиз барчага маълум. Меҳнаткашларни ижтимоий муҳофаза қилиш асосий вазифа саналса-да, қудратли ишлаб чиқариш воситаларисиз кўзланган режа уддаланмаслиги, турмуш барқарорлиги таъминланмаслиги тушунарли. Районимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш режаларида буларнинг ҳаммаси назарда тутилган ва ҳозир шу асосда йилига 10 миллион метр газмол ишлаб чиқарадиган корхона, иккита консерва заводи, юқори кучланишли катта электр таъминоти станцияси қурилмоқда. Темир йўл тармоғи ҳақидаги масала муваффақиятли ҳал этилди. Айни пайтда 30 жойда кичик корхона, 20 та ширкат мавжуд. Улар орасида бўлмаганни бўлдириб, унмаганни ундираётган, йўқдан бор қилаётганлар ҳам анчагина. «Иражъ» ва «Дўстлик» деб аталган кичик корхоналар районимизга хорижий эллардан кўп миқдорда асбоб-ускуналар, дастгоҳлар қурилиш ва уй-рўзғор жиҳозлари келтиришмоқда. Барпо этилаётган корхоналарни жиҳозлашда уларнинг хизмати катта. Халқимизнинг қорнини тўйғазиб, эгнини бутлашга хизмат қиладиган бундай корхоналарни хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, кўпайтиришдан манфаатдормиз. Аммо, ҳаёт барибир давлат тасарруфидаги мулк устиворлигини тақозо этаяпти. Халқимиз таъминоти давлат ихтиёрида бўлсагина мўл-кўлчилик ва арзончиликка йўл очилади.

Бирни бериб, ўнни олувчи «ишбилармонлар»га нисбатан эса ўзгача муносабат вужудга келмоқда. Уларнинг ишини халқ ва ҳокимият қатъий назоратга олди. Яқинда халқимизга беришдан кўра олишни кўпроқ кўзлаётган 24 та хусусий корхона, ширкат ва дўконни истиҳолага бормай шартта бекитиб ташладик. Аҳоли бу қадамимизни астойдил маъқуллади. Ишбилармонлар эндиликда ўзлари ишлаб чиқарган ва чет эллардан олиб келган молларнигина сотишлари мумкин. Ўзбекистонда ишлаб чиқарилган ва етиштирилган мол-маҳсулотларни эса давлат йўли билангина аҳолига етказиб берамиз.

— Сиз халқингизга маъқул ва номаълум ишлардан гап очдингиз. Яхши ишларнинг бошида албатта яхшилар, қинғирликларнинг орқасида эса албатта қинғир кишилар туришади. Бу ҳол янгича ишлай ва фикрлай оладиган ҳақиқий ишбилармонларни излаш, топиш, тарбиялаш ва нафи тегадиган ишлар, жабҳаларга йўллашдек яна бир муҳим вазифани зиммангизга юклаётган бўлса ажаб эмас...?

— Чиндан ҳам шундай. Раҳбарлик учунгина эмас, оддий машина ва механизмларни бошқариш учун ҳам омилкор, янгича фикрлайдиган жонкуяр кишилар керак. Гарчи туман ҳокимлари орасида энг ёши бўлсам-да, ижтимоий турмушнинг босқичларига гувоҳ бўлдим.

Коммунистик турмуш — ҳаёт бу босқичнинг ўз раҳбарлари ва маддоҳларини яратмоғи зарур эди, шундай бўлди ҳам. Аммо, улар кейинги ўтиш даври талабларига тўла жавоб беролмасдилар. Бу босқич ўша коммунистик ҳаёт кадрларини бир-бир элакдан ўтказди. Истиқлол даври учун эса тамомила холис, ҳақиқий ишбилармон, билимдон, серғайрат ва қобилу-қодир кишилар зарур. Енгил-елпи ишларда кун кўрганлар, тартиб-интизом ва қонун-қоидаларни менсимайдиганларни бу давр итқитиб ташламоғи зарур. Шундай бўлаяпти ҳам, ишни уддалай олмаганлар саҳнани тарк этишаяпти. Районимиз ҳаёти бунга бир мисол. Аммо, масалага бошқача муносабат билан ёндашамиз. Қайсики, раҳбар оммани ортидан эргаштиришни, ўзи ҳам унга эргашишни удда қилолмаса, халқ билан бирга бўлолмаса, ҳокимлик билан ҳам бирга бўлолмайди.

Яқинда вилоят ҳокимиятининг ташаббуси билан вилоятдаги ҳамма раҳбар ва етакчи кадрларнинг малакаси кўрикдан ўтказилди. Ўзим ҳам вилоят ҳокимига «имтиҳон» топширдим. Ўз навбатида районимиз жамоаларининг барча раҳбар ходимлари суҳбат-синовдан ўтдилар. Биз бу ишни пухта ўйланган дастур ва илмий бошқариш талаблари асосида ўтказдик. Ҳар бир масъул ходимнинг ишию қобилияти тарозида тортилди. Илгарилари раҳбарлар билан иш қолипдан кўчган ҳоллардагина ҳисоб-китоб қилинар, вазифани уддалай олмаганлар ими-жимида вазифасидан озод этилар ёки жазога мустаҳиқ қилинарди. Бу гал эса раҳбарларга айтар гапимизни одамлар олдида айтдик. Элга маъқул ишларнинг мутасаддиларини олқишладик, аксинча, ишларнинг бошида турганлар билан орани очдик.

(Давоми 2-бетда).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси «Гўшт ва қанд-шакарнинг чекланган чакана нархларини ўзгартириш тўғрисида» қарор қабул қилди. 1993 йил 8 февралдан бошлаб аҳолига белгилаб қўйилган миқдорда сотиладиган, шунингдек корхона ва ташкилотлардаги, ўқув юртларидаги, мактаблардаги ошхоналар ва буфетларни таъминлаш учун бериладиган мазкур маҳсулотларнинг янги чекланган чакана нархлари: қанд-шакарнинг бир килограмми учун 100 сўм ва биринчи тоифадаги биринчи нав гўштнинг ҳамма турлари (парранда гўштидан ташқари) бир килограмми учун 150 сўм қилиб белгиланди.

Маълумки, республикада қанд-шакар ишлаб чиқарилмайди, бинобарин аҳолини ушбу муҳим маҳсулот билан таъминлаш учун ҳукумат МДҲ мамлакатларидан сўмга ва хорижий мамлакатлардан валютага қанд-шакар сотиб олишга катта миқдорда пул ажратмоқда.

Қанд-шакарни республикага Украина ҳар килограммини 190—200 сўмдан етказиб бермоқда. Жаҳон бозорида бир килограмм қанд-шакар қиймати долларни амалдаги қадр бўйича сўмга айлантириб ҳисоблаганда ҳам 200 сўмга яқинлашади.

Республикага гўшт етказиб беришда ҳам худди шундай вазият вужудга келмоқда. Давлат ресурслари республиканинг ўзида етиштирилган маҳсулот билан тахминан 50 фоиз таъминланмоқда. Қолган 50 фоизини МДҲ мамлакатларидан сўмга, хориждан — валютага сотиб олиш керак бўлади.

Қозоғистондан етказиб берилаётган гўшт йўл харажатлари билан бирга республикага ҳар килограмми 535 сўмга, чет элдан келтирилаётган гўшт эса (долларни сўмга айлантириб ҳисоблаганда) ўртача 575 сўмга тушмоқда.

Бу далиллар янги чекланган чакана нархлар гўшт етказиб беришнинг амалдаги қийматидан 3,4 баравар ва қанд-шакар қийматидан икки баравар арзон қилиб белгиланаётганини ва бу тафовутни ҳукумат бюджет ҳисобидан қоплашини кўрсатади. Бюджетдан ўрта ҳисобда ҳар килограмм қанд-шакар учун 110 сўм, гўшт учун 400 сўм ажратилади.

Ҳозирги вақтда МДҲ республикаларида қанд-шакар ва гўшт чакана нархлари эркин бўлиб, бизнинг республикамиздагидан анча юқори эканини таъкидлаш зарур. Ўзбекистон Республикаси Истиқболни белгилаш ва статистика давлат комитетининг 1993 йил 5 февраль учун қуйидаги маълумотлари шундан далолат беради:

	Қанд-шакар	Гўшт
ОЛМАОТА	240	341
БИШКЕК	160	257
КИЕВ	204	524
МОСКВА	214	535
САНКТ-ПЕТЕРБУРГ	175	277
ТОШКЕНТ	100	150

Тарихнинг ўқилмаган саҳифаси

ҚОРАҚАЛПОҚЛАР ҲАҚИДА СЎЗ

Ушбу мақоламда замонавий илмий тадқиқотларга таянган ҳолда қорақалпоқлар халқ сифатида қачон ва қаерда ташкил топган деган саволга жавоб беришга жазм этдим.

ҚОРАҚАЛПОҚЛАР туғилиб ўсган юрт, улар аждодларининг ҳақиқий ватани азал-азалдан жанубий, жануби-шарқий ва жануби-ғарбий Оролбўйи, яъни ҳозирги Қорақалпоғистон Республикаси жойлашган ер бўлган. Қорақалпоқлар айнан шу жойда яъни Орол ва Амударё бўйларида вужудга келганлар, гарчи кейинчалик вақти-вақти билан алоҳида-алоҳида қисмларга бўлиниб, бошқа ўлкаларга кўчиб ўтган бўлсалар-да. Аммо охир-оқибатда улар ўз аждодлари ватанига қайтганлар.

Дастлаб қорақалпоқлар бир нечта қабилалар уюшмасидан таркиб топган бўлиб, қадимданоқ яхлит миллат сифатида шакллана бошлаган. Уларнинг энг қадимий аждодлари эрамиздан аввалги биринчи асрларда Оролнинг жанубий соҳилларида ўрнашган массагет қабилаларидир. Улар орасидаги апасиоқ қабиласи қорақалпоқларнинг халқ сифатида шаклланишида катта рол ўйнаган. Бу қабила деҳқончилик, чорвачилик ва ҳунармандчилик билан шуғулланган. Профессор Т. Жданконинг фикрича, массагетлар ҳаётига сингиб кетган оналик (матриархат) даврига оид анъаналар машҳур қорақалпоқ достони «Қирқ қиз»да яққол намоён бўлган. Бу достон ҳозирги қорақалпоқларни уларнинг ўтмиш аждодлари билан бевосита боғлайди.

Апасиоқлар даврида Сирдарё этакларида аугасилар қабиласи яшаган. Бу икки қабила ўртасида мустаҳкам алоқа мавжуд бўлган. Эрамиздан аввалги биринчи аср билан эрамизнинг тўртинчи асригача бўлган оралиқ даврда Орол қирғоқларига Шарқдан гунлар гала-гала бўлиб ёпирилиб кела бошладилар. Булардан ташқари олтинчи-ўн иккинчи асрлар оралиғида турклар пайдо бўлишди. Натижада Амударё соҳилларида еттинчи-саккизинчи асрларда апасиоқлар негизда Печенег иттифоқи вужудга келди. Сирдарё этакларида эса гун ва туркларнинг аралашиб кетишлари натижасида аугасилар негизида ўғиз иттифоқи пайдо бўлади.

Бежанак (печенег)ларнинг вужудга келиши қорақалпоқларнинг халқ сифатида шаклланишининг иккинчи босқичидир.

Бежанакларнинг ерлари тўққизинчи асрнинг охирига келиб Амударёнинг этакларидан бошлаб ғарб томонга Орол қирғоқларидан Урал ва Волга дарёлари соҳилларигача бўлган улкан кенгликларни қамраб олди. Халқ орасида юрувчи афсоналарга қараганда, Қиёт (ҳозирги Беруний) шаҳри унинг пойтахти бўлган.

Аксарият кўпчилик ўғизлар ўзлари босиб олган ҳозирги Туркманистон, Эрон ва Туркия ерларида мустаҳкам ўрнашиб қолганлар. Биринчи навбатда улар туркман халқининг шаклланишига асос солдилар. Сўнг турк ва озар халқларининг келиб чиқишига ҳам таъсир этдилар. Ўғизларнинг бир қисми бегона ўлкаларга кетишни истамай, Амударё этакларида яшаб қолдилар. Оролбўйидаги шарқий бежанаклар бу ерда қолган ўғизлар билан иттифоқ тузиб, кўплаб сиёсий воқеаларда иштирок этдилар.

С. Толстов, П. Иванов ва Т. Жданко каби таниқли тарихчиларнинг айтишларига қараганда, Оролбўйи бежанаклари ўз тақдирларини ўғизлар билан боғлаб, қорақалпоқ халқи шаклланишининг сўнгги босқичига асос солганлар. Шундай қилиб, қорақалпоқларнинг халқ сифатида шаклланишининг сўнгги босқичи ҳам Орол ва Амударё бўйларида кечган.

Шарқлик бежанакларнинг «қорақалпоқ» номини олишлари айнан шу даврга тўғри келади. Ўн биринчи асрнинг биринчи ярмида шарқлик бежанаклар ерига Сибир ва Иртиш томондан қипчоқлар бостириб кирадилар. Босқинчи (қипчоқ)ларнинг бир қисми шарқий бежанаклар билан аралашиб кетган. Ҳозирги қорақалпоқ уруғларида қипчоқ уруғининг борлиги ҳам шундан. Машҳур тарихчи Абул Фазл Бейхокийнинг «Тарихи Бейхокий» асарида айтиладики, ўн биринчи асрнинг ўрталарида Хоразм шохининг турк гвардиячиларидан бирининг қўмондони исми «Қалпоқ» бўлган. П. Иванов шунга асосланиб бу ерда гап саркарда ҳақида эмас, балки, унинг бўйсунувидаги қорақалпоқ жангчилар ҳақида бораётганини таъкидлайди. Шундан келиб чиқиб айтиш мумкинки, қорақалпоқлар ўша даврлардаёқ, балки ундан ҳам аввалроқ бош кийимлари рангига қараб «қорақалпоқ» номини олган бўлсалар ажаб эмас.

П. Толстовнинг фикрига кўра биринчи бўлиб қипчоқлар шарқлик бежанакларни бош кийимларига қараб «қорақалпоқ» деб атаганлар. Бинобарин, қорақалпоқлар ўзларининг ҳозирги номларини ўн биринчи асрдаёқ туғилиб ўсган юртлари — Орол ва Амударё соҳилларида олганлар. Шарқ бежанаклари шу асосда тарихий манбаларга «қорабўрклилар», «қорақалпоқлар» номи билан кирганлар.

Шарқлик бежанакларнинг аксарият кўпчилиги Орол соҳиллари ва Амударё этакларида яшаб, Хоразм халқи билан бирга ўн биринчи-ўн тўртинчи асрларда кечган сиёсий воқеаларда фаол иштирок этдилар. Шох Маъмун ибн Маъмун подшолик қилган 999-1017 йилларда Хоразм иқтисоди ва маданияти юксакликка кўтарилди. Унинг пойтахти Урганч йирик маданият марказига айланди. Бу ерда академия таъсис этилиб, Ибн Сино, Абу Райҳон ал-Беруний, ибн Мискаваейк, Абусахид Масихий, Абул-Хошир Ҳаммад, Абу Наср Аррак каби буюк фан даҳолари Урганчга оқиб келадилар. Хоразмнинг бундай муваффақиятларга эришишига қўшни қорақалпоқлар ҳам ўз улушларини қўшганлар. Бироқ, Ғазнавийлар сулоласидан бўлган Султон Маҳмуд Хоразмни босиб олади. Хоразм аҳолиси ва қорақалпоқлар талон-тарож қувғинликларга учраб, хонавайрон бўладилар. Ўн биринчи асрнинг 20-30 йилларида хоразмликлар ва қорақалпоқлар ўғиз-салжуқлар босқинига учрайдилар. Кейин эса, юқорида тилга олганимиздек, қипчоқлар ҳужум қиладилар. Бутунлай хонавайрон этилган Хоразм ўн иккинчи асрнинг иккинчи ярмигача ўзига келолмади, қайрилган қанотини ўнглай олмади.

Кейинроқ Хоразм аста-секин қаддини ростлай бошлади, унинг сарҳадлари Каспий денгизининг шимолий соҳилларидан Форс кўрфазигача, Кавказдан Ҳиндуқушгача бўлган кенгликларни қамраб ола бошлади. Мамлакатнинг иқтисоди ва маданияти яна қайтадан юксалди, ҳунармандчилик ҳам жадал суръатлар билан ривожланди. Бу вақтга келиб Урганч улкан халқаро савдо марказига айланди. Амударёнинг ўнг ва сўл соҳилларида деҳқончилик ривож топди. Қиётдан то Урганчгача бўлган кенгликларда аҳоли зичлашди. Ўша кезларда аҳоли шу даражада зич эдики, шарқлик тадқиқотчиларнинг тили билан айтганда, «Қиётдаги уйлардан бирининг томига чиқиб олган мушук, оёғи ерга тегмай, томма-том сакраб Урганчга бора олади».

Бироқ Чингизхоннинг 1218—1221 йиллардаги Хорзмга юриши Орол, Амударё ва Сирдарё соҳиллари аҳолиси бошига кўп офатлар олиб келди. Хоразмнинг туб аҳолиси босқинчиларга кучли қаршилик кўрсатдилар, мўғиллар эса мард ва жасур ҳимоячиларни мисли кўрилмаган шафқатсизлик билан маҳв этадилар. Буюк шарқ солномачиси Рашиддиннинг гувоҳлик беришича, Урганч шаҳри аҳолиси мўғулларга қарши қатъий курашдилар. Бундай қаршиликни кўрган Чингизхон шаҳарни тўла қўлга олгач, ўзининг 50 минглик лашкарларига шундай буйруқ беради: «Сизларнинг ҳар бирингиз камида 24 кишини ўлдиришингиз керак. Шундай қилиб мўғиллар Хоразмнинг бир миллиондан зиёд аҳолисини қириб ташладилар. 100 мингдан зиёд ҳунарманд ва ёш қизларни Мўғилистонга ҳайдаб олиб кетишди.

Урганч аҳолисини қирғинбарот қилиш билан ҳам қониқмаган мўғиллар Чингизхоннинг амри билан Амударё соҳилидаги тўғонни бузиб ташладилар, оқибатда Урганч сув остида қолади. Бундан ташқари босқинчилар Хоразмдаги бир қанча экинзорларга сув келадиган кўплаб каналларни буздилар. Натижада Амударё ўзанини кескин ўзгартириб, Сариқамиш сайхонлигига оқа бошлади. Урганчдан Орол денгизигача бўлган масофадаги экинзорлар сувсиз қолди. Амударёнинг суви Орол денгизига етиб бормади. Шу сабабли ўн тўртинчи асрнинг ўрталарига келиб дарёнинг ҳамма ирмоқлари бутунлай қуриди. Орол денгизининг сатхи пасайди, аммо Сирдарёнинг суви қуйилиб турганлиги шарофати билан денгиз сувининг сатхи 43 белгисидан (ҳозир 37 да турибди) пастга тушмади.

Орол денгизининг қуриган тубидан кўтарилаётган қум ҳозирги Қорақалпоғистоннинг ҳамма туманлари ерини қоплади, ҳатто баландликлардаги уй-жой ва биноларни ўз қаърига олди. Чунончи, ўн иккинчи асрда Хўжайлидаги Мездакхон устида қурилган мачит бутунлай қумга кўмилиб қолди. Яқинда, аниқроғи икки йил аввал археологлар қазиш чоғида уни «топиш»га муваффақ бўлдилар.

Бу нохушликларнинг ҳаммаси бир бўлиб Амударё соҳиллари иқлими ва табиатига ўзининг нохуш таъсирини ўтказди. Ўн учинчи-ўн тўртинчи асрларда қорақалпоқлар Оролнинг жанубий соҳиллари ва Амударёнинг этакларидаги ўрганиб қолган қароргоҳларини тарк этиб, бошқа ўлкаларга кўчиб кетишга мажбур бўлдилар. Уларнинг кўпчилиги Хоразмнинг шимоли-ғарбий ерларида, Устюртда, Сариқамиш ва Ўзбой соҳилларида ўрнашдилар. Айримлар Волга дарёси қирғоқлари томон кетишди. Ғарбий Хоразм, Устюрт ва Волга соҳилларида жойлашган қорақалпоқлар Олтин Ўрда хонлиги ҳукми остида эдилар. Нўғай улусида жойлашган қорақалпоқлар ҳам ўн тўртинчи асрнинг бошларида Волга соҳилларига кўчдилар. Шундай қилиб, қорақалпоқлар Хоразм ва Волга ўртасидаги кенгликларда яхлит халқ сифатида қарор топдилар. Олтин Ўрда Ўзбекхон ҳукмронлик қилган ўн тўртинчи асрда (1312 — 1342 й.) қорақалпоқлар бу ерда анчагина жойни эгаллаб, катта салмоққа эга эдилар. Халқ афсоналари ва Бердахнинг «Шажаро»сига қараганда, Ўзбекхон қорақалпоқ уруғига тааллуқли киши бўлган.

Ўзбекхон даврида мусулмон дини Қизил Ўрдада кенг тарқалади, ҳамма ерда аҳолини ислом динига ўтиши кенг авж олади. Хонликдаги ҳамма аҳоли — мусулмонликни илгари қабул қилганлар ҳам, кейинроқ мусулмон бўлганлар ҳам — ўзбек дея атала бошладилар. Улар орасида қорақалпоқлар, қозоқлар ва бошқа халқлар ҳам бор эди.

Ўн тўртинчи асрнинг охирлари ва ўн бешинчи асрнинг бошларидаги Амир Темур ҳужуми натижасида Қизил Ўрда емирилиб, унинг ўрнида бир нечта давлат вужудга келди. 1397 йилда Шарқий Оврупонинг бепоён чўлларида Эдигей бошчилигидаги Нўғай (Манғит) хонлиги ташкил топди.

Ўн бешинчи асрнинг биринчи ярмида Нўғай хонлигининг шарқий томонида Абулхаир бошчилигида Ўзбек хонлиги (1428 — 1468 й.) вужудга келди. Ўн бешинчи асрнинг иккинчи ярмигача қорақалпоқлар ҳам шу хонликка қараганлар. Ўзбек ва Нўғай хонликлари аҳолиси асосан бир уруғдан бўлганлар. Профессор Н. Баскаковнинг ёзишича, уларнинг ҳаммаси турк тилининг жанубий-шарқий шевасида яъни замонавий қорақалпоқ, қозоқ ва нўғай тилларида сўзлашганлар.

Абулхаирнинг ўз таркибига ўзбеклар ва манғитларни (ўша пайтларда нўғайларни манғитлар деб аташарди) бирлаштирган кўчманчи давлати мустаҳкам бўла олмади. Хон вафотидан (1468 й.) сўнг ўзбек хонлиги парчаланиб, инқирозга юз тутди. Шу сабабли унинг таркибида бўлган қорақалпоқлар ҳам ажралиб чиқдилар.

Ўн бешинчи асрнинг иккинчи ярмидан ўн олтинчи асрнинг иккинчи ярмигача бўлган даврда қорақалпоқлар Нўғай хонлиги таркибида бўлдилар. 1556 йилга келиб Россия, Астрахан хонлигини босиб олади. Шундан сўнг нўғай мурз (княз)лари ўртасида ўзаро нифоқ ва жанжаллар бошланади. Бунинг устига хонликда икки йил давомида (1557 —1558 йил) экинлар битмай қолди, оқибатда очарчилик бошланди. Бу офатлар туфайли хонлик ҳудудида истиқомат қилаётган халқларнинг кўп қисми бошқа ўлкаларга кўчиб кетди. Қорақалпоқлар ҳам Нўғай хонлигини тарк этиб, ўзларининг Амударё бўйларидаги аввалги ерларига қайтиш имкониятти бўлмаганлигидан Сирдарё соҳилларига келиб жойлашдилар. Ўша пайтларда Амударё соҳиллари сувсизликдан ҳамон қақроқ эди. Фақат ўн еттинчи асрнинг бошларига келиб, Амударё ўзининг эски ўзанига қайтади ва сувини Орол денгизига қуя бошлайди.

Ўша даврдан бошлаб қорақалпоқлар дарёнинг икки соҳили бўйлаб ястанган қадимий жойларига қайтиб, ерларни яна бошқатдан ўзлаштиришга киришдилар. Ўн еттинчи асрда қорақалпоқлар Хоразмга ўтган кўчманчи ўзбеклар билан бирга Хива хонлигининг шимолида Орол (Аран) давлатини барпо эта бошладилар. Орол қорақалпоқлари ва ўзбеклар ўн тўққизинчи асрнинг бошларигача Хива хонлигидан холи яшаганлар.

Пировардида шуни айтиш мумкинки, Амударё ва Орол соҳиллари қорақалпоқлар азал-азалдан яшаб келган ота-боболари юртидир. Улар ҳозир ҳам шу ўлкада яшаб умргузаронлик қилмоқдалар.

Собир КАМОЛОВ,
Ўзбекистон Жумҳурияти Фанлар академиясининг академиги.

«Олтинкўл» район матлубот жамияти уюшмаларининг ишбилармон ходимлари бозор иқтисодиёти шароитига шиддат билан кириб бормоқда. Уларнинг ташаббуси билан туманда ўнлаб озиқ-овқат ва саноат моллари ишлаб чиқарадиган кичик корхоналар барпо қилинди. Қувончли томони шундаки, ана шундай корхоналарнинг асосий қисми қишлоқ жойларида ташкил этилаётганлигидир. «Комуна» колхозида фаолият кўрсатаётган корхона ана шулар жумласидандир. Мазкур кичик корхонанинг иш бошлаганига ҳали кўп вақт бўлмаган бўлсада, йигирмадан ортиқ турли хил ширин-шакар қандолат маҳсулотлари ишлаб чиқаришни йўлга қўйишган.

СУРАТЛАРДА: 1) Цехнинг илғор тайёрловчиларидан Одинахон Бекмирзаева. 2) Қандолат маҳсулотлари цехининг ташқи кўринишидан лавҳа.

Ш. АЛИМОВ олган сурат. (ЎзА).

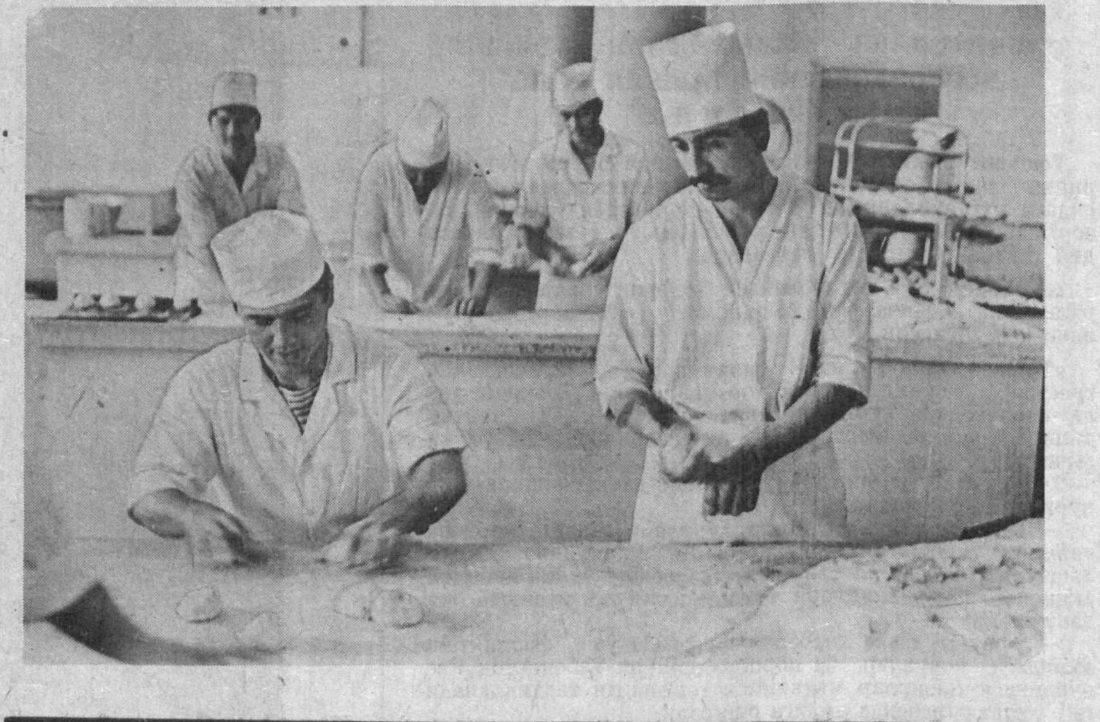

ЮЗ МИНГ ГИЁҲВАНДНИНГ БИР ЙИЛЛИК «РИЗҚИ» ҚИЙИЛДИ

(Боши 1-бетда).

тадбирларга қарамай ва қорадорифурушлик билан шуғулланувчиларнинг кўздан қочирилган қисми ҳам анчагинани ташкил этади. Шунингдек, қорадори, асосан, наша бизнинг юртимизга Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон ва Афғонистон каби қўшни мамлакатлардан яширинча йўллар билан келтирилиши ҳамон тўхтамаяпти.

Шунинг учун ҳам республикамиз орқали олиб ўтиладиган ҳамда олиб келинаётган, чиқарилаётган юкларни синчиклаб текшириш учун аэропорт ва вокзалларда, асосий автомобиль йўлларида бир қанча постлар ташкил қилинган. Натижада эса гиёҳванд моддалар ортилган транспортдан 450 таси ушланди, шулардан 30 тасининг МДҲ мамлакатлариаро жиноий алоқаси борлиги аниқланди.

Мисолларга ўтадиган бўлсак, ўтган йилнинг ноябрь ойида Тошкент аэропортида Минводага 2 кг қорадори олиб кетмоқчи бўлган Туркманистон Республикаси фуқароси ушланган бўлса, июль ойида Бухоро вилоятининг «Олот» ДАН постида тўхтатилган такси машинаси текшириб кўрилганда ундаги Тожикистон фуқароси ёнидан 0,5 кг қорадори топилди ва у буларни Туркманистон Республикасига олиб ўтмоқчи бўлганлиги аниқланди.

Ўтган йил гиёҳвандлик билан боғлиқ 6000 дан ортиқ жиноят содир этилган. Бу 1991 йилга нисбатан уч марта кўпроқдир. Шу йил январь ойида эса ўтган йилнинг январь ойига нисбатан 2 марта кўп жиноят содир этилган. 7 январь куни асли бухоролик, Приморье ўлкасида яшовчи Ш. Улуров деган шахс Москвага 300 грамм гиёҳвандлик моддаси билан учмоқчи бўлаётганда Тошкент тайёрагоҳида ушланган бўлса, 19 январь куни Қўрғонтепалик А. Шарабуддинов, қорасувлик Х. Лутбидиновлар 3 килограмм гиёҳвандлик моддасини гугурт қутиларига жойлаб олиб кетаётганда Термиз шаҳрида қўлга тушди. Ҳозир айбдорлар устидан тергов ҳаракатлари олиб борилмоқда.

Гиёҳвандликка қарши курашда Самарқанд вилояти ва пойтахтимизнинг прокуратура органлари милиция билан жиддий ҳамкорлик қилмоқда. Натижада, ўтган йилнинг октябрь — ноябрь ойларида Самарқанд ва Сурхондарё вилоятларида гиёҳвандлик билан шуғулланувчилар гуруҳи ушланиб, улардан жами 18 килограммлик заҳри қотил тортиб олинди. 1993 йил жиноятчиликнинг шу турига қарши кураш янада кучайтирилади. Оқибатда, ҳозирча шундай қонунбузарликларни фош этиш миқдори ҳам 1992 йилга нисбатан 3 карра ортди.

Гиёҳвандликнинг кенг тарқалишига, унинг илдиз отишига қарши кураш фақат Ички ишлар вазирлигининг вазифасигина эмас, балки бу барча маҳкамаю идораларнинг иши ҳисобланади. Афсуски, айримлар бу масалага жиддий эътибор беришмаяпти. Бироқ Президент девонининг бевосита ёрдамида гиёҳвандлик, унинг олди-сотдисига қарши катта кураш бошланди ва бу ўзининг дастлабки самараларини бераяпти.

Шунинг учун ҳам яқинда «Гиёҳвандлик моддаларини ноқонуний айрибошлаш билан боғлиқ қонунбузарликлар учун жавобгарлик» тўғрисидаги республика Қонуни лойиҳаси бўйича ўз мулоҳаза ва таклифларимизни Олий Кенгашга тақдим этдик. Чунки янги қонун матни қанча мукаммал, аниқ бўлса, жиноятчилик, хусусан, гиёҳвандлик билан боғлиқ қонунбузарликларнинг пайини қирқиш шунча осонлашади.

Ғафур РАҲИМОВ,
республика Ички ишлар вазирининг ўринбосари, милиция генерал-майори.

РАҲБАРЛИК ТИЗИМИ ҚАНЧА СОДДА ВА ИХЧАМ БЎЛСА, САМАРА ҲАМ ШУНЧА КАТТА БЎЛАДИ

(Боши 1-бетда).

Кўнглимиз бир нарсадан хотиржам. Ҳокимлик тизими вужудга келгандан сўнгги танланган ишбошиларнинг ҳаммаси жамоаларнинг ишончини қозондилар. «Демократия» йилларида тарафкашлик, гуруҳбозлик йўллари билан сайланишга муваффақ бўлган кўпгина раҳбарлардан кўра яхшироқ, самаралироқ ишлай олишларини амалда кўрсатдилар. Жамоа ўз раҳбарига ишонган, иззат-ҳурматини жойига қўйган экан, демак уни тайинлаган ва тавсия этган ҳокимга ҳам ишонишади, ҳурмат қилишади.

«Қўшкўпир» шоличилик давлат хўжалигига директор қилиб тайинланган Илҳом Матназаров қолоқ хўжаликнинг қаддини бир йилдаёқ тиклашга, одамлар турмушини кескин кўтаришга, булардан ташқари яна 50 миллион сўм соф даромад олинишини таъминлашга эришди.

Бу йилги суҳбат-имтиҳонлар пайтида хўжалик ва ўрта бўғин раҳбарларидан юзга яқин киши ишдан озод этилди. Жумладан қатор хўжаликларда, еттита қишлоқда кенгаш раислари ўзгартирилди. Янги раҳбарларни сайлаш-тайинлашга бағишланган йиғилишлар олдинлари бўлганидек шов-шувли суронли эмас, балки бир-бировини ўзаро тушуниш ва ҳурмат руҳида ўтди.

Оддий кишиларнинг ҳоким тавсия этган кадрларга ишончи — катта ғалабамиз, республикамизда шаклланган раҳбарлик ва иш юритиш услуби мукаммаллиги ва халқчиллигининг бир намунаси.

— Олтибой Бегжонович, эътибор бераяпсизми, суҳбатимиз мавзуи ўз-ўзидан туман ҳокимлигининг иш услубига, тажрибасига келиб тақаляпти. Умуман ҳокимлик тизими ҳақидаги фикрингиз?

— Юқорида ҳар ким ўз ҳудудининг тўла ҳуқуқли хўжайинига айланаётганини таъкидладим. Демак, ўзгаларнинг хўжалик ишларига, молиявий фаолиятига, агар у халқ ва давлатимиз манфаатларига зид келмаса аралашмаймиз. Аммо, битта талабимиз бор: Президентимиз Ислом Каримовнинг сиёсати халққа маъқул. Маҳаллий раҳбарлар бу сиёсатни тўғри тушунсинлар ва тўғри тушунтира ҳам олсинлар.

Жамоаларга берилган жамики эркинлик ва имтиёзлар пировардида яхши иқтисодий натижаларга олиб келаяпти. Чунончи, «демократия» йилларида далаларни келгуси ҳосилга ҳозирлаш, ўғит тўплаш, сув йўлларини тозалаш каби юмушларга ҳам юқоридан топшириқ беришар ва бу юмушнинг адоғи кўпинча баҳорнинг охири, ёзгача чўзиларди. Ҳозир эса шўр ювишдан бўлак барча тайёргарлик ишлари ниҳоясига етди. 1992 йил йиғим-терими кеч кузгача чўзилса-да, деҳқонлар ҳозирлик ишларини бир ой мобайнида адо этиб бўлдилар. Одамларни ҳеч ким мажбурий равишда далага ҳайдагани йўқ. Президентимизнинг халқчил фармонлари, ризқ-насибани меҳнат билан топиш, манфаатдорлик ҳисси даъваткор куч сифатида намоён бўлмоқда.

Раҳбарлик тизимлари ҳақидаги фикр шуки, у қанчалик содда ва ихчам бўлса самара ҳам шунча катта бўлади. «Социализм салтанати» йилларида битта районга камида учта маҳкама: партия ташкилоти, маҳаллий кенгаш ва ижроқўм (аслида улар сансалорлик, буйруқбозлик ўчоғига айланиб қолганди) раҳбарлик қиларди. Шу кўйи бирон бир ютуқ қўлга киритилса, ҳар учала маҳкама уни ўзиники қилиб кўрсатишга уринар, башарти иш чаппасига кетса сансалорлик авжига чиқар, ўз айбини яшириш, ўзгаларникини ошириш иллатлари газак отарди. Ҳокимлик буларнинг барига чек қўйди. Энди ҳамма яхши-ёмон ишлар учун масъулият ягона киши ва ягона маҳкама — ҳоким ва ҳокимлик зиммасида. Демак, ҳоким халқига халқ эса ҳокимга боғланиб қолди ва бундай ҳаёт халқимизга маъқул келади.

— Қўшкўпирда «Халқ сўзи»нинг салкам 2000 нафар обуначиси, минглаб ўқувчилари бор. Шу муносабат билан газетамиз ва унинг ўқувчилари ҳақида нима деган бўлардингиз?

— Газетангизнинг кўпгина ўқувчилари билан суҳбатда бўлганман, ёзаётганларингиз одамларга маъқул. Обуначилар сафи ортишининг бош сабаби ана шу. У ишимизнинг бир қисми. Мана икки йилдирки, вақтли матбуот нашрларига обуна тўплаш кезларида тарғибот-ташвиқот ва ташкилотчилик ишларини юргизувчи махсус штаб ишламоқда. Унга ҳоким ўринбосари Хушнуд Авазов раҳбарлик қилади. Бизнинг ва штабимизнинг мақсади: обуна — обуна учун эмас, балки пировардида маънавиятимизни бойитувчи воситалар қалбимиздан яқин макон топиши учун ўтказилмоғи керак.

Яқинда газета дўконларида бўлиб, бошқа рўзномалар қатори «Халқ сўзи»нинг харид қилиниши билан ҳам қизиқдим. Тўхтовсиз сотилаётган экан. Аммо газета сотувга камроқ чиқарилаяпти. Матбуот тарқатувчилар билан маслаҳатлашиб, 1 февралдан эътиборан чакана савдога чиқариладиган газеталар сонини кескин оширдик. Аммо нашрлар Тошкентдан ҳаддан ташқари кеч етказиб берилаётганини айтмай илож йўқ. Газеталарнинг маънавий ҳаётдаги ўрнини ҳоким ҳам, алоқачилар ҳам, транспортчилар ҳам, барча ўқувчилар ҳам бир хилда қадрламоқлари даркор. Қаламкашлар эса ҳаёт ҳақиқатларини тўла ва бўямай акс эттиришларини, қизиқарли ва ҳозиржавоб тарзда ёзишларини, чоп этилаётган мақолалар жамиятимизни бузишга, ажратишга эмас, бирлашиш ва бирлаштиришга, осойишталик ва баҳамжиҳатликка хизмат қилишини истардим.

Суҳбатдош:
Абдулла СОБИРОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

МУҲИМ ТАКЛИФ

Ўзбекистон Республикаси Олий таълим вазирлиги ҳузуридаги атамашунослик қўмитаси коллегиясининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди.

Унда олий таълим вазирининг биринчи ўринбосари Бахтиёр Назаров, республика Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги Атамашунослик қўмитаси раиси, ёзувчи Одил Ёқубов, Республика Олий ўқув юртлари Бош бошқармаси бошлиғи Садриддин Ғуломиддиновлар иштирок этишди. Ишчанлик руҳида ўтган мажлисда сўзга чиққан кишилар олий ва ўрта махсус ўқув юртларида илмий атамаларни ўзбек тилига ўгириш ҳамда илмий терминлар луғатларини тузиш, борасидаги ютуқлар, муаммолар, хато ва камчиликлар ҳақида батафсил тўхталиб ўтишди.

Ҳозирги кунда ҳар бир олий ва ўрта махсус ўқув юртларида атамашунослик комиссиялари фаолият кўрсатмоқда. Уларнинг саъй-ҳаракатлари натижасида кўпгина хайрли ишлар амалга оширилаяпти. Бироқ, баъзи ўринларда қош қўяман деб кўз чиқариш ҳоллари ҳам учраб турибди. Бу айниқса, республика атамашунослик қўмитасининг рухсатисиз қўлланилаётган терминлар нашр этилаётган луғатларда яққол кўринади. Йиғилиш иштирокчилари бу ҳақда ҳам алоҳида тўхталиб, бундай салбий кўринишларга барҳам бериш лозимлигини таъкидлашди.

Ғ. ЭШМУРОДОВ.

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ МАТБУОТ ҚЎМИТАСИДА

Ўздавматбуотқўм жумҳуриятимиздаги газета ва журналлар самарали фаолият кўрсатиб, серқирра ҳаётимиз воқеликларини холисона ва тўлақонли ёритишлари учун зарур шарт-шароитлар яратилишга ёрдам кўрсатиб келяпти. Шу билан бирга ноширлар ва муассислардан Ўзбекистон Республикаси «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги Қонун талабларига, ўзларининг Низомларига тўла равишда риоя қилишлари талаб қилинаяпти. Қонун доирасидан четга чиқишга уринаётган нашрлар билан зарур тушунтириш ишлари олиб борилаяпти. Лекин Қонунни, қўмитанинг беғараз талабларини тушунишни хоҳламаётган ноширлар ҳам учраб турибди. Уларга нисбатан керакли чоралар қўллашга тўғри келяпти. Жумладан «Эрк» ҳафтаномаси раҳбарияти томонидан газета Низомининг 9, 10, 14 моддаларини, Ўзбекистон Республикаси «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги Қонуннинг 4, 26, 28, «Меҳнат Қонунлари» мажмуасининг бир қатор моддалари бузилганлиги, бош муҳаррир, унинг ўринбосари, масъул котиб ва бошқалар ўз лавозимларини суиистеъмол қилганликлари, молиявий интизомни бузиб, жамоат мулкини ўғирлашга йўл қўйганликлари учун уларга нисбатан Ўзбекистон Республикаси Жиноий кодексининг 118-моддаси 11 қисмига асосан иш қўзғатилгани муносабати билан «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги Қонуннинг 10-моддасига асосланиб, ҳафтаноманинг фаолиятини тўхтатиб туришга қарор қилинди.

САҲНАГА КЎЧГАН ДОСТОНЛАР

АЛИШЕР НАВОИЙ ВА САҲНА САНЪАТИ НАВОИЙШУНОСЛИКНИНГ ЎЗИГА ХОС КАТТА, КЕНГ ТАРМОҚЛИ СОҲАСИДИР.

У уч таркибий қисмдан иборат: 1) Навоий давридаги анъанавий театр, халқ томошалари, бу тўғрида шоир қолдирган маълумотлар, фикр-мулоҳазалар; 2) Шоир достонлари асосида яратилган мусиқали драма, опера, балетлар ҳамда уларнинг саҳнавий талқинлари; 3) Саҳналарда А. Навоий ҳаёти, фаолиятининг ёритилиши, шоир сиймосининг гавдаланиш тарихи.

Алишер Навоий даврида ўзига хос анъанавий театр хилма-хил шаклларда ривожланган. Шоир бундай ижрочиликни «ўюн», «томоша» деб атайди. Халқ томошалари бир неча тоифага бўлинган: бир киши томонидан кўрсатиладиган томошалар (қиссагўйлик, воизлик, шуъбада, тақлид), уюшма томонидан ижро этиладиган томошалар (масхара, рақс, қовурчоқ ўйин, зарофат), катта майдонларда уюштириладиган томошалар(улоқ, пойга, чавгон, дор ўйин, кураш; от, эшак, илон ўйнатиш). Якка-якка ва уюшма бўлиб ижро этиладиган томошалар гоҳ томошабинлар, аҳли тараб давраси (халқаси) ўртасида, гоҳ махсус супалар (раҳба) ва минбарлар устида намойиш қилинган. Саройларда, боғларда, шаҳар кўчаларида, сайлгоҳларда томошагоҳлар — тарабхоналар бўлган. Уларда вақти-вақти билан томошалар бериб турилган. Алишер Навоий томошасозларга ҳам меҳр-мурувват, раҳнамолик кўрсатган, қадрлаган.

Ўша давр анъанавий театри ўз моҳияти ва аҳоли таъсирига кўра икки туркумга бўлинган: кулгили томошалар, жиддий томошалар. Айниқса, кулгили томошалар кўп ва мўл бўлиб, аҳоли маданий ҳаётида катта ўрин тутган. Алишер Навоий уларни бир сўз билан «кўлгу» деб атайди. Жиддий томошалар ёзма шаклдаги ўзига хос сценарийлар асосида вужудга келган бўлса, кулгили томошалар асосан оғзаки ижод ва ижро қилинган. Алишер Навоий кулгидан ҳам, жиддий томошалардан ҳам нафосат, маъно, мақсад, меъёр талаб қилади, қўпол, беҳаё, ғаразли ҳар қандай томошани эса рад этади.

Ҳазрат Навоийнинг достонлари асрлар давомида турли-туман ижрочиларни ўзига жалб этиб келган. Бунга сабаб биринчидан мазкур достонларнинг бадиий юксаклиги ва умуминсоний қадриятларни улуғлаши бўлса, иккинчидан, уларнинг ўз тузилиши ва тўқнашувларининг кескинлиги билан драмага ўхшаб кетишидир. Шунинг учун ҳам ёзма драматургия асосида иш кўрувчи янги ўзбек театри вужудга келган дастлабки йиллярданоқ шоирнинг «Лайли ва Мажнун», «Фарҳод ва Ширин» достонларини саҳналаштиришга киришилди.

Драматург Хуршид «Лайли ва Мажнун» драмасини яратар экан, аввалида Фузулийга, сўнгроқ Навоий достонига таянди, театрлар билан ҳамкорликда пьесанинг бир қатор нусхаларини яратди. Асар 1924 йилда «Намуна» труппасида М. Уйғур томонидан, 1933 йилда Давлат мусиқа театрида Муҳаммедов томонидан саҳналаштирилди. 1940 йилда «Лайли ва Мажнун» операга айлантирилиб (композиторлар Т. Содиқов ва Р. М. Глиэр), Навоий номидаги опера ва балет театрида қўйилди. Мана шу нусхалар кўпгина вилоят, район ва шаҳар театрларида ҳам саҳналаштирилди. 1968 йилда Навоий номидаги театрда И. Акбаровнинг бир пардали «Лайли ва Мажнун» балети яратилди.

«Фарҳод ва Ширин» достонини пьесага айлантиришда олдин Хуршид, сўнгра К. Яшин фаолият кўрсатишди. Хуршид Навоийга таяниб мустақил драма яратган бўлса, Яшин достонни инсценировка қилиш йўлидан борди. Опера либреттосини (1957 йили) биргаликда ёздилар. «Фарҳод ва Ширин» мусиқали драмаси ва операсининг яратилиши, саҳнавий талқинларида халқ мусиқасига таянган бастакорлар Ш. Шоумаров, Ю. Ражабий ва композитор В. А. Успенскийларнинг хизмати катта. Асар «Намуна» труппасида (1923 й.) Давлат мусиқа театри, Муқимий номидаги ва Навоий номидаги театрларда саҳналаштирилиб, шуҳрат қозонди. Вилоятларда асосан мусиқали драма нусхаларига мурожаат қилинди. 1975 йилда «Фарҳод ва Ширин» достони Тошкент жумҳурияти қўғирчоқ театрида ҳам саҳналаштирилди.

Алишер Навоийнинг «Сабъаи сайёр» достони асосида Муқимий номидаги театрда саҳна юзини кўрган (1948 й.) М. Левиевнинг шу номли 4 пардали балети майдонга келди. Балет 1967 йили Навоий номидаги театрда янги таҳрирда саҳналаштирилди. Шунингдек, достон М. Ашрафийнинг 5 парда 7 кўринишли «Дилором» операси учун манба бўлди. Либретто муаллифлари К. Яшин ва М. Муҳамедовлар Навоий ижодига эркин ёндошиб, Монийни Дилоромга ошиқ қилиб кўрсатиб, асосий қаҳрамонлардан бири даражасига кўтардилар, Баҳром мавзуи ҳал қилинди. Шунга қарамай, «Дилором» операси (1958 й.) саҳнада яхши жаранглади. «Сабъаи сайёр» асосида шу номли драма (Ҳайдар Муҳаммад асари, Ҳамза номидаги театр, 1990 й.) ва «Тановар» ансамблида «Баҳром ва Дилором» миллий рақс томошаси (М. Бобоев либреттоси, саҳналаштирувчи Ю. Исматова, 1991) майдонга келди.

Аброр Ҳидоятов номидаги драма театрида режиссёр Б. Йўлдошев ташаббуси билан «Садди Искандарий» достони талқини яратилди. Ёзувчи Шуҳрат Ризаев достоннинг ўзига суяниб, воқеаларни Навоий тилидан ҳикоя қилди.

Саҳналарда Навоий ҳаётини акс эттириш, шоир сиймосини гавдалантириш бўйича дастлабки қадамлар ташланди. Шу мавзуда Уйғун ва И. Султоннинг «Алишер Навоий» драмаси, И. Маҳсумов билан бастакор С. Жалилнинг «Навоий Астрободда» мусиқали драмаси, М. Бурхоновнинг «Алишер Навоий» операси яратилган. Драма ва мусиқали драма дастлаб Ҳамза номидаги (1945, янги нусхалар 1948 ва 1991 йилларда) ва Муқимий номидаги (1968 й.) театрларда талқин топиб, сўнгра кўпгина вилоят театрларига йўл олди. Опера эса яқинда (1990 й.) Навоий номидаги театрда саҳналаштирилди.

Шундай қилиб, Алишер Навоий асарлари, унинг ҳаёти, порлоқ сиймоси саҳналаримизда бирин-кетин ўз тасвирини топмоқда.

Муҳсин ҚОДИРОВ,
санъатшунослик доктори, профессор.

• Алишер Навоий таваллудига 552 йил тўлди

ТАВБА

Султонмурод ОЛИМ

Сарлавҳани ўқибоқ: «Муаллиф ўзининг қай бир гуноҳи учун тавба қилаётибди экан?» — деган савол кўнглингиздан ўтган бўлса ҳам ажаб эмас. Чунки бу дунёда ҳеч ким ўзини мутлақ гуноҳсиз санаёлмаса керак. Фақат Парвардигоргина беайб — бегуноҳ! Шунинг учун тавба биз — бандаларга Оллоҳ тарафидан юборилган буйруқлардан. Худо ўз қилмишидан пушаймон бўлиб, тавба қилган ва қайтиб ўша гуноҳ ишга қўл урмаган бандасини кечиради. Бу ҳақда Қуръони каримда қайта-қайта сўз боради.

Аммо гап ҳозир бошқача бир тавба ҳақида...

Шайхлар ҳақидаги тазкира — «Насойим ул-муҳаббат...» муқаддимасида: «Бу тойифанинг (яъни тасаввуф йўлига кирган кишиларнинг — С. О.) аъмол ва афъол ва муомилат ва риёзотидан баъзини зикр қилмоқ»,— деган бир фаслча бор. Унда Алишер Навоий шундай ёзади: «Буларнинг аввал ишлари **тавбадурким** (таъкид бизники. — С. О.), ҳақ субҳонаҳу ва таоло барча манҳий (манъ этилган. — С. О.) ишлардин аларға ижтиноб (сақланиш. — С. О.) каромат қилғай...» (Алишер Навоий. Асарлар. 15 жилдлик. 15-жилд. Тошкент, 1968. 67-бет. Бундан кейинги шу жилддан олинган парчаларнинг саҳифаси қавсда берилади).

Демак, тасаввуф йўлини тутган киши учун биринчи қиладиган иши — тавба экан, яъни сулукка кирган одам Оллоҳ таоло манъ этган барча ишлардан ўзини тийиши шарт. Аслида, бу комил мусулмон бўлишга интилган ҳар қандай одам учун зарур шартлардан.

Хўш, унда «тасаввуфий тавба» қандай тушунча? Унинг, таъбир жойиз бўлса, оддий тавбадан нима фарқи бор?

Кўп шайхлар ҳаётларидаги бирор ўта таъсирчан воқеадан кейин ўзларининг илгариги ҳаёт тарзларидан воз кечиб, тавба қилганлар ва сулук йўлига кириб кетганлар, яъни тариқат билан машғул бўлишни бошлаганлар. «Насойим ул-муҳаббат...»да икки буюк авлиёнинг тавбаси тасаввуф оламида машҳур экани ҳақида ёзилади. Навоийнинг далолат беришича, буюк мутасаввиф шоир — Ҳаким Санойи Ғазнавий «тавбасининг сабаби бу эрмишки, Султон Маҳмуд Сабуктегин (Ғазнавий. — С. О.) қиш фаслида Ғазнийдин куффор диёрининг баъзини олурға чиққан экандур ва Санойи анинг мадҳида қасидае (яъни бир қасида. — С. О.) айтқан экандурки, анинг арзиға еткургай. Бир гулхан эшигига етарки, бир мажзуб (дарвиш. — С. О.) анда бўлур эрмишки, ани Лойхўр дер эрмишлар, бу жиҳатдинки, доим чоғир (май. — С. О.) лойи (қуйқаси. — С. О.) ичар эрмиш. Анинг унин (овозини. — С. О.) эшитурки, соқийсиға айтур эрмишки: «Бир аёғ (қадаҳ. — С. О.) тўла қилиб берки, Ғазнавий Маҳмудғинанинг кўрлукига ичай». Соқий демиш бўлғайки: «Маҳмуд подшоҳи исломдур ва ғозий (ислом йўлида динсизларга қарши жанг қилувчи. — С. О.) кишидур, мундоқ дегайсен?» Ул демиш бўлғайки: «Нохушнуд мардакдурки (эркакдирки. — С. О.), ҳарне анинг иликиға тушубтур, ани забт қилмай, борибтурки — яна мулк олғай», — дебтур ва аёғни ичибтур».

Фикрдан бир оз чалғитсада, бир хулосани айтмай ўтиш қийин: бу воқеа ўз мамлакати ҳудудига кирган жойларни етарли обод қилмай туриб яна юрт босиб олишга қизиққан ва шу тариқа Афғонистонга бостириб кирган собиқ Совет Иттифоқи раҳбариятининг ишини эслатади...

Ўша Лойхўр ҳақидаги фикр Навоийда шундай давом этади: «Андин сўнгра дебтурки: «Яна бир аёғ тутки, Санойи деган шоирғинанинг кўрлукига ичай». Соқийси дебтурки: «Санойи фозил ва латифтабъ киши. Нечук бу навъ дегайсен?» Ул дебтурки: «Агар ул латифтабъ бўлса эрди, бир ишга машғул бўлғай эрдики, анинг бир ишига ярағай эрди. Бир неча газофни (бемаъни, уйдирма нарсани. — С. О.) бир қоғазга битибтурки, анинг ҳеч ишига ярамас ва билмаски, ани не иш учун яратибтурлар» (168-бет).

Нега дарвиш — Лойхўр Санойининг подшоҳни мадҳ этиб ёзган шеърини бемаъни иш деяпти-ю, бу шеър шоирнинг бирор ишига ярамайди, деб ҳисоблаяпти? Нима учун Лойхўр Санойини айнан уни не иш учун яратганликларини билмасликда айблаяпти? Умуман, инсон нима учун яратилган-у, бу умрни не ишга сарфлаши керак?

«Таърихи анбиё ва ҳукамо», яъни «Пайғамбарлар ва улуғ аллома-ҳакимлар таърихи» асарида Навоий Буқрот деган файласуфнинг сўзини келтиради: «Ул дебтурким: «Умр қисқадур, иш —узун. Оқил улдуркимки, бу қисқа умрни бир нимага сарф қилғайким, заруратроқдур, яъни охират маслаҳати ва Тенгри таоло ризоси» (239-бет). Демак, дарвишлар назарида ҳам ҳақиқий шеърият ҳақ куйланиши керак, наинки, шеър ўткинчи бир ҳодиса ҳисобланмиш — бир подшоҳни мадҳ этишга бахшида бўлса! Подшоҳнингку, бир қарашда, кишининг бир кунига яраб қолиши эҳтимоли кўпроқ. Лекин тасаввуф йўлига кирганлар учун подшоҳдан бир нима мурувват кутиш — бу дунё дардига гирифтор бўлиш деган гап, бу дунёдан тамаъ қилиш эса дарвишнинг иши эмас! Подшоҳни мақташдан Санойининг мақсади эса, Лойхўрнинг наздида, айнан ана шу тамаънинг ўзгинаси. Шоир деган ҳақни, ҳақиқатни куйласа эканки, «охират маслаҳати ва Тенгри таоло ризоси» пайти бир кунига яраса экан. Ахир, Худо инсонни ўзининг жамолини кўриш учун яратди, наҳотки, одам умрини ўткинчи подшоҳлар мадҳи учун сарфласа...

Дарвиш ҳақ эди. Унинг фикри тагдор эди. Бу гапдан гўё Санойининг пешонаси бориб қаттиқ тошга урилгандек бўлди. У ўз хатосини тушунди: «Санойики, ул сўзни эшитти, ҳоли мутағаййир бўлди (ўзгарди. — С. О.) ва у Лойхўр танбиҳи била ғафлат мастлиғидан айилди (уйғонди, хушига келди. — С. О.) ва қадам йўлға (тасаввуф йўлига. — С. О.) қўюб, сулукка машғул бўлди» (168-бет).

Лойхўр Санойини подшоҳни мақташдек ўткинчи мавзуъда қалам тебратишдан қайтарди. Санойининг бу тавбасини «тасаввуфий тавба» дейиш керак. Чунки у ана шу тавбадан кейингина тасаввуф йўлига кирди.

Машҳур шайх ва шоир — Фаридиддин Атторнинг тасаввуфий тавбаси бундан-да қизиқ ва таъсирчан. Аттор ота касби — атторлик билан машғул, отасидан қолган атторлик дўконида дўкондорлик қилар эди. Бир куни қизиқ бир воқеа юз берди: «Тавбаларига сабаб бу бўлғандурки, бир кун атторлиғ дўкониға муомалаға машғул ва машъуф (мафтун, шайдо. — С. О.) эмишлар. Дарвише (бир дарвиш. — С. О.) дўкон эшигига етар ва неча қатла: «Шайъан лиллоҳ» («Худо учун бир нарса беринг — садақа қилинг». — С. О.), — дер. Анга парво қилмаслар. Ул дарвиш деркии: «Эй хожа, не навъ ўлгунгдур?» («Эй хожа, сен қандай ўласан экан?» — С. О.). Алар дебтурларки: «Андоқки, сен ўлгунгдур». Дарвиш дебтурки: «Сен мендек ўла олмассен». Алар дебтурларки: «Нечук?» Дарвиш дебтурки: «Мундоқ». Дегач, аёғин боши устида қўюбтур ва жонни ҳаққа таслим қилибтур. Аларнинг ҳоли мутағаййир бўлубтур (ўзгарибди. — С. О.) ва дўкон ва анда дағи ҳар не бор экандур, барҳам урубтурлар (баҳридан ўтибдилар. — С. О.) ва бу тариққа (тасаввуф йўлига. — С. О.) кирибтурлар» (169—170-бетлар).

Демак, шу икки кўчирмадан ҳам англашилиб турибдики, тасаввуфда тавбадан кейин тариқат йўлига кирилади. Энди олдинги ҳаёт тарзидан тамом воз кечиш керак. Санойи тавбадан кейин шоҳни мақташдан воз кечгани, Аттор эса ҳатто отасидан қолган атторлик дўконининг ҳам бутунлай баҳридан ўтгани каби, сулукка кирган киши энди ўзини бутунлай Худо васлига етиш йўлига бағишлайди. Энди олдинги ҳаётни қўмсаш йўқ. Энди орқага қайтиш ҳам йўқ. Энди пешомаддаги мушкулоту қийинчиликлардан қўрқиш ҳам йўқ. Инсондаги энг катта бойлик — биргина жони бўлса, у ҳам Оллоҳ йўлига тикилган, мақсадга етиш жонни фидо қилишни тақозо этса, бош устига, солик бундан ҳатто фахрланади. Бинобарин, «Лисон ут-тайр» достонида Ҳудҳуд қушларга шундай дейди:

Лек улким бу талабда берса жон,
Яхшироққим юз ҳаёти жовидон (391-байт).

Агар «Лисон ут-тайр» бошдан-охир тасаввуф йўлига кирган соликнинг қандай йўл тутиши лозимлигини шарҳлашга бағишланган асар деб қараладиган бўлса, тасаввуфдаги тавба ва у билан боғлиқ масалалар бу достонда ҳам қаламга олинган бўлиши керак. Бинобарин, асарнинг иккинчи бобидаги муножотда шоир Оллоҳдан «тавбайи комил» ҳидоят айлашини сўрайди:

Дардима дармон иноят айлагил,
Тавбайи комил ҳидоят айлагил (89).

Хўш, унда асарда қушлар қачон тавба қиладилар?

Достоннинг бевосита паррандалар билан боғлиқ қисми бошланган 14-бобида қушларнинг можароси қаламга олинган. Бир куни гулистону бешаву баҳру биёбон, яъни чакалакзору чаманзору денгизу дашту чўл қушлари йиғилиб, базм тузмоқчи бўладилар. Лекин бунга илож топилмайди. Чунки Тўтидан — Олақарға, Булбулу Қумридан — Қарға, Шунқордан — Калхат, Товусдан— Юртачи (ўлаксахўр қуш) юқорироқ ўтириб олади, ҳунарли қушлар қолиб, беҳунарлар тепароқ чиқади, тождор қушлар бошида туки йўқ — тепакал паррандалардан қуйига тушиб кетади. Булар даврасида тенглик ҳам йўқ, адолат ҳам. Бу ноҳақликдан норозилик чиқиб, орада жанжал кўтарилади. Шунда қушлар бир доно— одил шоҳга эҳтиёж сезадилар, токи у ҳақни барҳақ қилиб, ҳар кимга ўз мавқеъига яраша жой таъйин этгай. Ҳудҳуд (Попишак) Симурғ деган шоҳ қушдан дарак беради. Шундан Ҳудҳуднинг тариқатга, яъни Симурғ қушга етиш йўлига тарғиби бошланади. Энди қушларнинг бари аввалги ишларидан тавба қилиши, илгариги ҳаётидан воз кечиши, янгича яшаш тарзини бошлаши лозим. Чунки уларнинг ҳаёти — ғафлат эди. Қушлар буни тан олиб, Ҳудҳудга айтадилар:

Бўйла ғафлатқа ўлум рожиҳдурур,
Аҳли ҳуш оллинда бу возиҳдурур (435).

Қушларнинг барчаси бир бўлиб Ҳудҳуддан илтимос қиладики, Симурғни излаш сари сафарга раҳномолик айласин, чунки энди бу ниятдан қайтиш йўқ:

Киргабиз ул шоҳ йўлига жон била,
Жон овучлаб дидайи гирён била.
Васли комин айлагайбиз мултамас,
Истамакдин тинмағайбиз бир нафас.
Онча урғайбиз бу йўлда болу пар,
Айлагайбиз қатъ онча баҳру бар,—
Ким висоли комиға ё еткабиз,
Ё таманносида жон тарк эткабиз (441).

Шундан кейин Ҳудҳуд қушларга кўнгил бериб, бу йўлга жиддий тарғибга киришади. Тўти, Товус, Булбул, Қумри, Каклик, Тазарв (тустовуқ) Дуррож (какликка ўхшаш қуш), Кабутар, Шоҳбоз (лочин), Шунқорга алоҳида-алоҳида ваъзлар ирод қилиб, уларни Симурғ сари парвозга руҳлантиради.

Семурғ сари йўл эса қушлар аввал ўйлаганчалик осон эмас...

Бир оз парвоз қилганларидан кейин қушлар Ҳудҳудга норозиликларини бошлайдилар. Шундан кейин Ҳудҳуд уларнинг барини бир ерга қўндиради-да, ҳар бирининг дардига қулоқ солиб кўради. Тўти, Товус, Булбул, Қумри, Кабутар, Кабки дарий (тоғ каклиги), Тазарв, Қарчиғай, Шунқор, Бургут, Куф (бойўғли), Ҳумой (бахт қуши), Ўрдак, Товуқ бир-бир баҳоналарини баён қиладилар (Шуни айтиш керакки, тарғиб пайти Ҳудҳуд мурожаат қилган қушлар тартибию таркиби билан узрхоҳлик қилган қушлар тартибию таркиби бир хил эмас). Уларнинг ҳар бири ўз ҳаётидан мамнуният билан гапиради, бу узун йўл уларга оғирлик қилишини айтади, кўзланган манзилга бирга боролмаслигини важ қилиб, узрлар сўрайди. Шунда Ҳудҳуд уларнинг ҳар қайсига исботлар билан рад жавоби айтади, панд-насиҳатлар қилади, ҳар бир жавобдан кейин фикрларининг ҳаётий далили сифатида битта-биттадан ҳикоят ҳам келтиради. Шундан сўнггина қушлар узрхоҳликни тўхтатадилар, ўзларида «жаҳл кўптин кўп-у, илм оздин оз» эканини тан оладилар (369-байт), Ҳудҳуддан ўзларининг Семурғ шоҳга қандай нисбатлари борлиги — «қатранинг дарёга нисбати не» эканини сўрайдилар. Ҳудҳуднинг шу саволга жавоби янглиғ келган 75-боб шундай бошланади:

Берди Ҳудҳуд қавмға мундоқ жавоб, —
Ким: — «Ўшал шоҳаншоҳи олижаноб...» (977).

Шу байтдаги «қавм» сўзи жуда муҳим. Тамом, шу узрхоҳликлару уларга муносиб жавоблардан кейин қушлар, ҳеч шубҳасиз, бир қавмга айландилар. Шунгача бўлган худди шундай умуман қушлар галаси ҳақида гап кетган бобларнинг дастлабки байтларида (масалан, 16—18- ва 32-бобларда) шоир «қушлар» деб ишлатади:

Сарбасар қушлар алоло қилдилар,
Ҳудҳуд атрофинда ғавғо қилдилар (331).
Кўрди чун қушларда андоқ изтироб,
Берди ул мажмаъга бу янглиғ жавоб... (352).
Бори қушлар дедилар: — — «К-эй роҳбар,
Бизга бер иш ибтидосидан хабар (401).
Чун, ки Ҳудҳуд айлабон оғози ишқ,
Бу сифат қушларға сурди рози ишқ (538).

78-бобда ҳам, худди 75-боб бошланмасидаги каби, қушлар «қавм» дейилади:

Берди Ҳудҳуд қавмға мундоқ жавоб,—
Ким: —«Бу янглиғ онглангиз ройи савоб... (1032).

Албатта, шоир бундан кейин ҳам унда-бунда (масалан, 1580-, 1617-байтларда) қушларни «қушлар» дейди. Аммо кўпроқ «қавм» дейиш ҳам бевосита қушлар, яъни соликларнинг руҳларини Симурғ, яъни Худо сари ривожлантириш йўлидаги даража билан боғлиқ тасвир. Ҳатто шундан кейин шоир энди ҳеч бир қушнинг номини тилга олмайди.

Ҳудҳуд қушларга йўл кайфиятини айтади, кимки жонон сари йўлга кирса, энди унинг учун жон ғами йўқлигини тушунтиради. Фикрларининг исботи ўлароқ достондаги энг катта ҳикоят — Шайх Санъон ҳикоятини келтиради. Шундан кейин қушлар тамоман Ҳудҳуд измига юришга рози бўладилар. Чунки уларнинг:

Ишқ олди қўлларидин ихтиёр,
Шавқ ўтидин бўлди барча беқарор (1569).

Қушлар бирлашиб, чинакам қавм бўлдилар, шоир уларни қайта-қайта «қавм» деб атайверади:

Қавм аросидаки сардор ўлмоғи,
Қавм ҳолидин хабардор ўлмоғи.
Қавмнинг ҳоли паришон бўлғуси,
Барча ўз ҳолига ҳайрон бўлғуси (1575).

Тасаввуфда бир шайх атрофида бирлашиб, сулукка кирган муридлар гуруҳини «жамоат» деб аташ ҳам бор, шунинг учун Навоий қушлар ҳақида гап кетганда шу сўзни ҳам кўп қўллайди:

Ҳар жамоатқаки йўқтур пешво,
Йўлға эрмастур қадам қўймоқ раво.
Чун йўл эрди ҳам қатиқу ҳам йироқ,
Ул жамоат барча айлаб иттифоқ (1578).

Хуллас, қушлар қавмга— жамоатга айландилар. Уларнинг раҳбарлик қилиш ҳақидаги таклифига Ҳудҳуднинг жавоби жуда эътиборли: майли, дейди Ҳудҳуд, мен билганимча қавмга йўл кўрсатай, лекин сен раҳбар бўл, десангизлар, қўрқаманки, орамизда ўзаро фарқ пайдо бўлиб қолади:

Дедиким: — «Мен хайлға йўл бошқорай,
Билганимча қавмни олиб борай.
Ўзга таклиф этсангиз, боло ютоқ,
Бийм эрур, тушкай аромизда фироқ» (1585).

Демак, мана, қушлар жамоат бўлиб, яъни сулук тузиб, тасаввуф йўлиға кирдиларми, бас, энди бу қавмда ҳамма тенг, ҳатто Ҳудҳуддек йўлбошчи ҳам! Чунки Оллоҳ олдида шоҳу гадо баробар. Шундан бу ёғига қушлар орасидаги ўзаро тенгсизликка барҳам берилди. Шу сабаб раҳнамо танлаш учун чинакам одилона (бугунги тушунчалар билан айтиладиган бўлса, демократик) йўл тутилди — қуръа ташланди. Барибир, қуръа келиб яна Ҳудҳудга тушди. Лекин энди шоир учун Ҳудҳуддан бошқа ҳеч бир қушнинг оти йўқ. Фақат улар «бир қуш» деган умумий атама билан тилга олинади, холос. Йигирма уч бор «бир қуш» савол беради, ҳар бир савол берган қушга Ҳудҳуд жавоб қайтаради. Демак, қушларнинг тасаввуфий тавба қилиш жараёни энди ниҳоясига етди. Ҳамма ўзининг олдинги ҳаёт тарзидан тавба қилиб, моҳиятан тасаввуф йўлига, зоҳиран эса Симурғни излашга тушди. Сулукда фақат пир ва муридлар бор. «Лисон ут-тайр»да пир — Ҳудҳуд. Шунинг учун уни шоир ўз номи билан тилга олади. Қолган барча қушлар — бари теппа-тенг муридлар.

Шу ўринда баъзи масалаларга аниқлик киритиб кетмасак бўлмас. Навоийшунослигимизда: қушлар — оддий кишилар рамзи, деган қараш бор. Бу фикр фақат қушлар жанжали бошланган пайтгагина тегишли бўлиши мумкин. Қушларда тасаввуфий тавба жараёни кечдими, бўлди, энди қушлар — соликлар рамзи. Соликлар эса, биламизки, оддий кишилар эмас, балки хос одамлар — ошиқлар. Навоийшунослигимизда: шоир қушларнинг ҳар бирини ўзига хос сифати, ҳаёти ва табиати билан тасвирлайди, бошқача айтганда, қушлар тимсолларида индивидуаллаштириш бор, деган, ҳатто қушларнинг ҳар бири киши шахсига хос муайян бир иллатнинг ифодасидир: қузғун — очкўзлик ва шафқатсизлик, бургут — такаббурлик ва манманлик, товус — мақтанчоқлик ва ҳасадгўйлик ва ҳоказолар рамзидир, қабилидаги қарашлар ҳам мавжуд. Тўғри, лекин бу гаплар фақат асарнинг қушларда тасаввуфий тавба жараёни ниҳоясига етмаган давр тасвиригагина тегишли-да. Ахир, «Лисон ут-тайр» инсондаги ана шу индивидуалликнинг йўқолиб бориши жараёни қаламга олинган асар эмасми?!

Умуман, ишқ йўлига киргандан кейин тинимсиз равишда ўзликни унутиб бориш — тасаввуф учун бош ғоя. Бу Навоий асарларида тўғридан-тўғри тасвирлаб бериладигина эмас, шоир ҳатто баён ва ифодада ҳам, кўриб ўтилганидек, бунга қатъий амал қила боради. Худди «Лисон ут-тайр»дагидек усул (принцип) «Лайлоу Мажнун» достонида ҳам бор. Маълумки, Мажнуннинг отаси тилаб-тилаб эришгани — ўғли туғилгач, унга «Қайс» деб ўз отасининг исмини беради. Асарнинг 10-бобидан бошлаб то 15-бобигача насрий сарлавҳаларда «Қайс» сўзи учрайди. 15-бобда шоир бу ошиқи бенавони болалару катталар «Мажнун», яъни «Жунунли» (ёки «Жинни») деб чақира бошлаганини ёзади:

Савдо қилиб они мухталиф ҳол,
Тинмай югуриб сўнгича атфол.
«Мажнун» била айлабон хитобин,—
Ким ҳар не деса, бериб жавобин.
Эл деб чу етишса ул жигархун:
«Келди Мажнун-у, келди Мажнун»
(Хамса. 1960. 378).

Қайс ҳақиқий ошиққа айлангач (тасаввуфий маънода — сулукка киргач), ўз оти нималигини ҳам унутган, умуман, от ўзи не экани ҳам унинг ёдидан чиққан. Қайснинг хаёлида фақат «Лайло» деган от бор, холос:

Ул бўлуб отин билурдин ёт,
Мундан доғиким, не нимадур от.
Ўз отию қавму хайли оти,
Йўқ ёдида ғайри Лайли оти,
«Лайло, Лайло», — дебон чекиб ун,
Эл деб: «Мажнундур, ушбу Мажнун» (Х., 378).

Ана энди Қайс ҳақиқий ошиққа айланди. Тасаввуфий маънода талқин этиладиган бўлса, у батамом сулукка кирди. Унда ўзлигини унутиш бошланди. Ўзликдан кечмай туриб, ёрга етиш мумкин Навоий «Лайлоу Мажнун»нинг 16-бобидан бошлаб Қайсни фақат «Мажнун» деб атайди. 16—17- ва 20—35-боблар насрий сарлавҳаларида ҳам Мажнун номи зикр этилади. Бу қисмда фақат 16-бобнинг бошроғида бир бор Лайло отасининг яқинлари нутқида «Қайс» дейилади, вассалом (378-бет):

Мажнуннинг элдан узилиб, демак, табиий ҳаёт тарзини унутиб, дашту биёбонда ваҳший ҳайвонлар билан дўст тутиниб юрган ҳолати тасвирида шундай байтларга дуч келамиз:

Йўқ ҳеч сўз айтмоққа майли,
Айтур сўзи бу қадарки: «Лайли».
Ҳам Лайло ўлуб тилида зикри,
Ҳам Лайло ўлуб ичида фикри.
Ҳар ён назар этса ошкоро,
Лайло назарида жилваоро (Х., 393).

Энди бир нарсани эсга олайлик: Мажнун отини сўраганларида ўзини «Лайло» деб атади, қаёққа қараса, Лайлони кўргандай бўлди. Хўш, бу талқин билан қушлар ўзлари си (ўттиз) ва мурғ (қуш), яъни Симурғ эканларини англагани, қаёққа қарасалар — ўзларини, яъни Симурғни кўрганлари ўртасида нима фарқ бор? Фақат бу тасаввуфий йўл «Лисон ут-тайр»да қушлар мажозида, «Лайлоу Мажнун»да инсонлар мажозида тасвирланган. Навоийнинг бу мажозий ишқ талқинидан кўзлаган мақсади эса ҳақиқий ишқнинг моҳиятини очиб бериш эди. Шоир «Лисон ут-тайр»да айнан Мажнуннинг ўз отини унутгани, исмини сўраганларида «Лайло» деб айтгани ҳақидаги ҳикоятни келтиради:

Ўйла мустағрақ эди ул ишқ аро,
Лайлойи мутлақ эди ул ишқ аро, —
Ким бирав бир кун деди:— «Отинг недур!»
Деди: — «Лайло!» Деди:— «Исботинг недур!»
Деди: — «Улким — Лайло ўлди зот анга,
Ҳожат эрмас айламак исбот анга.
Гар санга шакдур, манга будур яқин!»
Бўйла ошиқлиққа юз минг офарин! (3384).

«Лисон ут-тайр»да-ку батамом тасаввуф йўли қушлар парвози воситасида тасвирлаб берилганига ҳеч кимда шубҳа йўқ. Аммо «Лисон ут-тайр»ни «Фарҳоду Ширин» ҳамда «Лайлоу Мажнун»га солиштирганда шу нарса маълум бўладики, «Хамса»нинг бу икки достонида ҳам айнан тасаввуфий ишқ мавзуъи қаламга олинган ва мажозан инсоннинг инсонга муҳаббати янглиғ тасвирлангани билан, уларда ҳам моҳиятан, «Лисон ут-тайр»даги каби, руҳнинг Оллоҳ сари ўсиб бориши жараёнлари кўрсатиб берилган. Демак, воқеаларнинг инсонлар аро муносабатлар тарзида кечишига қараб, «Фарҳоду Ширин» ё «Лайлоу Мажнун», айтайлик; «Лисон ут-тайр»дан кўра соддароқ асар, «Лисон ут-тайр» эса «мураккаб фалсафий асар» деган хулосаларга келиш учун ҳозирча ҳеч бир асос йўқ. Чунки «Фарҳоду Ширин» ҳам, «Лайлоу Мажнун» ҳам фалсафий маънода-да, мажозий маънода-да тасаввуфий асар. Агар тасаввуф йўлларининг ошкор ва ё яширин тасвирини инобатга оладиган бўлсак, аксинча, «Фарҳоду Ширин» билан «Лайлоу Мажнун»да Навоий ошиқнинг қайси воқеа орқали тасаввуфдаги қайси муайян водийни босиб ўтгани ёхуд тариқатдаги қай бир ақида— шиорга амал қилганини аниқлаш у қадар осон иш эмас. Бу жиҳатдан «Фарҳоду Ширин» билан «Лайлоу Мажнун» «Лисон ут-тайр»га нисбатан ўта мураккаб. Навоийшунослигимизда «Лисон ут-тайр» тил ва услуб жиҳатидан Навоийнинг бошқа достонларига нисбатан хийла енгил ва соддадир» (Маллаев Н. Ўзбек адабиёти тарихи. Биринчи китоб. Тошкент, 1976. 517-бет), — деган тўғри қараш бор. Тил ва услуб содда эканми, демак, мантиқан, фалсафий маънода ҳам «Лисон ут-тайр» содда асар. «Фарҳоду Ширин»у «Лайлоу Мажнун» талқинларида воқеалар кетидангина қувилгани ва бу воқеалар замирида шоир нималарни кўзлаётгани кўп ҳам қидирилмагани, асарнинг фалсафий туб моҳиятига — тасаввуфий талқинларига деярли эътибор берилмагани ва, аксинча, «Лисон ут-тайр»даги соф тасаввуфий, таъбир жоиз тутилса, назарий талқинларга чуқурроқ кириб борилмагани учун ана шундай тамоман тескари, илмий ҳақиқатга зид хулосалар келиб чиққан. Аммо бундай терс талқинларга муаллифларнинг айби, деб қараш унчалар тўғри эмас. Булар— навоийшунослигимизнинг тараққиёт босқичлари билан боғлиқ хато ё камчиликлар.

Биргина тасаввуфий тавба масаласининг ўзини ана шундай жузъий қиёсда кўриб чиқишки масаланинг туб моҳиятига етишда шу қадар асқотдими, демак, «Лисон ут-тайр»ни Навоийнинг бошқа асарларига, хусусан, «Хамса» достонларига қиёсан атрофлича таҳлил этиш навоийшунослигимиз, қолаверса, умуман адабиётшунослигимиз учун кўп янги хулосалар бериши турган гап.

НАВОИЙ РУҲИ ҚЎЛЛАСИН!

Турон замини асрлар давомида қанчалаб эврилишларни бошидан кечирмади, дейсиз. Бу замин халқи башариятга кўплаб даҳолар етказиб берди. Руҳимизни нурафшон этувчи бундай юлдузларимиз бизнинг фахримиз ва ойдин келажагимиз йўлида маёқдир.

Бугун Алишер Навоийдан бир байт ўқиган кишининг руҳи тиниқиб, қалбида осойишталик пайдо бўлишининг ҳам ажиб хислати бор. Бу улуғ бобомизнинг руҳи доим бизга ҳамроҳ ва ҳамкорлигидан далолат.

Сураткаш Р. Альбеков ушбу лавҳаларни Тошкент шаҳридаги 83-ўрта мактаб ўқувчилари Алишер Навоий таваллудининг 552 йиллигини нишонлашган маросимда тасвирга туширган. Жажжи болакайларимиз улуғ Навоийга бу қадар эҳтиром билан таъзим бажо этарканлар, киши кўнглини, «худога шукр, маънавиятимиз дарахти гуллаб-яшнагай» деган туйғу қамраб олади.

Бу ёшларнинг фахрли ўтмишимизга ҳурмат билан қарашларида мураббийларнинг хизмати беқиёс, албатта. 83-ўрта мактабнинг мусиқа ўқитувчиси Мавлуда Маликова ҳамда она тили ва адабиёт муаллимаси Дилором Нуриддинованинг сидқидилдан интилишлари боис мактабда шундай тадбирлар ўтказилаяпти.

Илойим, ёшларни ҳамиша Навоий руҳи қўлласин!

ЖИНОЯТЧИЛИКНИНГ ЕМИРИЛИШИ

ДАЛИЛ ВА РАҚАМЛАР

7 февраль куни республикамизда:

Оғир тан жароҳати — 5 та
Ўғирлик ва босқинчилик — 5 та
Давлат мулкини ўғирлаш — 14 та
Шахсий мулкни ўғирлаш — 57 та
Ўлим билан тугаган автоҳалокат — 3 та
Автомотовоситаларни олиб қочиш — 4 та
Автомотранспортларни ўғирлаш — 2 та
Қайд этилган жиноятлардан очилгани — 93 та
Жиноят қилгани аниқланган шахслар — 103 та

* * *

Қамаши пахта тозалаш заводи пункти мудири Боймирза Эшназаровдан ички ишлар бўлимига (ИИВнинг қизил гувоҳномасини кўрсатиб уйига номаълум шахс киргани, устингиздан шикоят тушгани, арзномани тинчитиш учун 100000 сўм берасиз дегани ҳақидаги) ариза тушди. Кўрилган тадбир оқибатида тошкентлик «Ишчи овози» рўзномаси мухбири Ғофур Мадиев жабрланувчидан пул олаётган маҳал милиция ходимлари томонидан қўлга олинди. ИИБ терговчиси иш бошлади.

* * *

Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманида яшовчи В. Смирновнинг хонадонига кирган қароқчилар гуруҳи ушланди. Ҳеч қаерда ишламайдиган қибрайлик М. Голованов, чилонзорлик В. Жогалов ва Сирғалидаги «Мебель» идораси ходими Ш. Сайдаметовлар илгари судланган шахслар экан. Уларнинг бошқа жиноятларга алоқаси бор ё йўқлиги аниқланмоқда.

* * *

Республика тезкор қидирув тадбирлари натижасида 42 та дайди, 320 та маст, 143 та маст ҳолда машина бошқарган шахслар, турли даражада йўл қоидаларини бузган 3653 та ҳайдовчи тўхтатилди ва тегишлича жазоланди. Майда ўғирлик билан 173, майда чайқовчиликда 81, майда безорилик билан 165 киши ушланиб ички ишлар бўлимига олиб келинди. 1101 та паспорт тартибини бузиш, 67 та спиртли ичимликлар сотиш қоидасини бузиш бўйича (жами 2020 та маъмурий жавобгарлик ҳақидаги) ҳужжатлар тўлдирилди. Қонунбузарликка мойил 177 нафар шахсга нисбатан расмий огоҳлантириш берилди. Тадбирлар давом этмоқда.

Ички ишлар вазирлиги матбуот маркази.

ЭЪЛОНЛАР

1993 ЙИЛ 1 ФЕВРАЛДАН БОШЛАБ ЯРОҚСИЗ МЕТАЛЛ ВА ҚОРА МЕТАЛЛ ЧИҚИНДИЛАРИГА КЕЛИШИЛГАН НАХРЛАР ЖОРИЙ ЭТИЛДИ

ШАРТЛИ НОМЛАНИШИ	МАҲСУЛОТНИНГ НОМИ		ҲАЖМИ, ММ	ШАРТНОМА НАРХЛАР 1 ТОННАСИ СЎМ ҲИСОБИДА
1А	Пўлат қисмлари ва чиқиндилари	№1	300х200х150 қалинлиги 6 мм	7112
2А	---”---	№2	600х350х250, 8 мм дан кўп	6480
3А	---”---	3	800х500х500, 6 мм дан кўп	5664
3А	---”---	3	800х500х500, 4 мм дан кўп	5184
4А	---”---	4	200х150х100, 6 мм дан кўп	7272
5А	Қайта ишлаш учун қисмлар ва чиқиндилар	№1	қалинлиги 6 мм дан кўп	4280
5А	---”---	1	---”--- 4 мм дан кўп	3816
8А	Пакетлар	1	2000х1050х850	6248
9А	---”---	2	2000х1050х750	5016
10А	---”---	3	2000х1050х750	3928
11А	Пакетлаш учун чиқинди	1	3500х2500х1000, 6 мм дан оз	4784
11А	---”---	1	3500х2500х1000, 4 мм дан оз	4712
12А	---”---	2	3500х2500х1000, 6 мм дан оз	2608
12А	---”---	2	3500х2500х1000, 4 мм дан оз	2568
14А	Пўлат қириндилар	1	бўлакчаларнинг узунлиги 50 мм	3072
15А	---”---	2	---”--- 100 мм	2352
16А	Пўлат қириндилар		-------	1320
17А	Чўян қисмлар ва чиқиндилар	1	300 мм	7352
18А	---”---	2	300 мм	6736
19А	---”---	3	300 мм	5648
20А	Майда чўян чиқиндилари	1	------	6000
22А	---”---	3	------	4344
24А	Чўян қириндилари		------	3528
25А	Домна қолдиқлари		------	2296
26 А	Майда домна қолдиқлари		------	1288

1 тонна металлоломнинг ўртача шартнома баҳоси - 4000 сўм

1. Металл чиқиндиларининг шартнома нархлари стандарт талаблари, техник шартлар ва икки томонлама келишувлар асосида белгиланган.
2. Шартнома нархлар вагон жўнатиладиган станциядан белгиланган. Бунда транспортга юклаш ишларига жўнатувчи томон хақ тўлайди.
3. Чиқиндиларни цехларга ва "Вторчермет" участкаларига автомобиль транспортида келтиришда истеъмолчи ҳар бир тонна - км учун 7 сўмдан тўлайди.
4. Чиқиндини жойлардан ўзи олиб кетадиган ҳолларда металлолом топширувчига алоҳида шартнома бўйича хақ тўланади.
5. Шартнома нархлари зарарсиз аралашмалар билан ифлосланган чиқиндиларга ГОСТ 2787-75 ва техника шартларида белгиланган фоиз ҳисобга олинмасдан тузилган.
6. Аралаш ҳолдаги металл чиқиндиларига арзон нархлар белгиланади.
7. Чиқиндилар ва автотранспорт харажатларининг баҳоси бозор коньюктурасига қараб ўзгариб туради.
8. Топширилган металл чиқиндилари транспорт воситалари билан ташилганда унга хақ тўлаш ф. 19 актлари ва транзит бўйича тушириб олинганда ф. 69 актлари бўйича чиқинди топширувчи корхона ҳисобига ўтказиб берилади.
9. Металлолом ва қора металл чиқиндиларига нақд пул билан хақ тўланмайди.

"ВТОРЧЕРМЕТ" Республика ишлаб чиқариш бирлашмаси
Телефонлар : 58-81-97, 58-62-78.

• *Савоб*

ТИНИБ-ТИНЧИМАС ЧОЛ

Жиззахнинг Ғўбдин қишлоғида яшовчи пенсионер Жуман ота ташаббуси ва саховати ила қишлоқда 422 ўринли қўш қаватли, замонавий мактаб қад ростлаяпти.

У «Кўзим очиғида бир савоб ишга қўл урай» деб бундан бир неча йил илгари қишлоқда мактаб қуришни кўнглига тугди-ю, мана шундан бери тиним билмайди.

Қонун-қоида бўйича қурилишнинг буюртмачиси, пудратчиси, таъминотчиси бўлади. Муболаға эмас, бу қурилишнинг буюртмачиси ҳам, пудратчиси ҳам, таъминотчиси ҳам—Жуман Хотамов. Буюртмачи бўлиб, унинг мактаб қурадиган миллионлаб пули ҳам йўқ. Район ҳокими ёҳуд депутат ҳам эмас. Аниқроғи қишлоқлардаги минглаб мўйсафидларнинг бири.

Мактаб қураман деб отанинг ўн йилдан бери бормаган маҳкамаси, кирмаган эшиги қолмади. Мақсади амалга ошмагунча ўзи ҳам тинчимади, бошқаларга ҳам тинчлик бермади. Шунинг учун бўлса керак уни на фақат Ғаллаоролда, вилоятда балки республика вазирликларидаги мансабдор шахслар ҳам яхши таниб қолишган. Тиниб-тинчимас бу қария уларнинг ҳам «жонига теккан»да!

У шу мактаб деб гоҳ Тошкентга, гаҳ Жиззахга қатнайди. Ғўбдинга келтирилган ҳар бир ғишт, ажратилган ҳар бир сўм учун неча бор талашиб-тортишган. Иншоотни Жиззахдаги 9-қурилиш трестига қарашли М. Бўлтаков бошлиқ ижара ташкилоти бунёдкорлари амалга оширмоқда. Ҳозир мактабнинг бир қисми битди. Қолган қисмининг томи ёпилиб, пардозлаш-ишлари олиб борилмоқда.

Ҳамқишлоқлари янги мактабни «Жуман отанинг мактаби» деб аташлари бежиз эмас, албатта. Чунки саҳарлаб Тошкентга, Жиззахга отланаркан ҳеч кимдан «командировка» қоғози сўрамайди ҳам. Ҳаммаси ўз ҳисобидан. Ойма-ой оладиган нафақа пули йўлга, меҳмонхонага, чойхонага сарф бўлмоқда. «Тиниб-тинчимас қариялар» бадиий фильмидаги қаҳрамонларнинг яна бири Жуман ота десa бўлади.

Бир жойда ўтира олмаслик унга ёшлигидан қолган одат. Бундан ўн йил муқаддам у қанча саъй-ҳаракатлар билан ғалла комбайнини беда ўришга мослаштирганди. Бу янгилик учун унга гувоҳнома ҳам беришган.

Қишлоқнинг тош ҳам ётқизилмаган йўлини асфальтлаш ташаббусини бошлаганида раҳбарлардан «Бу чол тинчгина нафақасини олиб юравермайдими» деган дашномларни ҳам эшитганди.

Ҳа, Жуман ота сингари куйинчак одамларни ҳамма ҳам ёқтиравермайди. Аммо, мана ҳозир ўша раҳбарлар Ғўбдинга борадиган асфальт йўлдан машиналарида ҳузур қилиб юришади.

— Менга ҳам ёқади тинчгина юриш,— дейди Жуман ота,— бироқ билагида кучи бор, тоғни талқон қиладиганлар ҳам ўз тинчлигини ўйлаб яшаётгандан сўнг нима қилай? Урушни кўрдим, колхозлаштиришда қатнашдим деб оёқни ёзиб чойхонада ўтирсам қишлоққа газ, сувни ким олиб келади? Ғумсой, Чақабулоқ болаларидан 500 нафари ўқиётган мактаб қулай деб турибди. Ҳаммамиз чойхонада чойхўрлик қилаверсак бу ишларни бошқа ердан биров келиб қилиб берадими?

Ҳа, ота ҳақ. Бу хайрли ишларни амалга ошириш бугунги иқтисодий бўҳронлар даврида осонмас. Шундай пайтда мактаб қуриш учун елиб-югурган Жуман Хотамовнинг саъй-ҳаракатларига маҳаллий раҳбарият, ҳамқишлоқлари тан бериб, тасанно айтмоқдалар, ҳамжиҳат бўлишиб ота бош — савобли ва саховатли ишни охирига етказмоқдалар.

Ҳасанбой БОТИРОВ,
республика журналистлар уюшмасининг аъзоси.

• *Қардошлик ардоғида*

РАҲМАТ СИЗЛАРГА, ЎЗБЕК БИРОДАРЛАР!

Бугун тожик халқи мусибатли онларни бошидан кечирмоқда. У ердаги чигал вазият бир қанча аҳолини сарсонлик-саргардонлик гирдобига ташлади. Ана шундай оғир дамларда кўплаб тожик биродарлар Ўзбекистондан, жумладан Бухоро вилоятидан ҳам паноҳ топишди.

Вилоят ҳокимиятининг миллатлараро муносабатлар масалалари бўйича бош мутахассиси Беҳбуд Жумаев менга бир хат кўрсатди. Бу Тожикистоннинг Қўрғонтепа вилоятида яшовчи фуқаролар Ориф ва Ғафур Шариповларнинг Бухоро вилояти ҳокими Д. Ёдгоров номига йўллаган мактуби экан:

«...оғир кунларда ўз оилаларимиз билан Ромитан туманидаги «Янгиобод» совхозига кўчиб келдик. Ўзбекистонда ғамхўрлик ва эътибор билан қарши олиндик. Уй-жой ажратилди. Кўпчилигимиз совхозда янги қуриб битказилган уйларга жойлашдик. Барча қулайликларга эга бўлган ана шу уйларда бола-чақаларимиз билан яшадик. Совхозда ишладик. Хўжалик аъзолари билан биргаликда баракали ҳосил етиштирдик.

Бошимизга мусибат тушган дақиқаларда ўзбек биродарларимиз биз билан бирга бўлишди. Улар билан бир аҳил оиланинг фарзандларидек яшаб, меҳнат қилдик. Бу ерда дўст оғир кунда синалади, деган халқ мақолининг чинакам маъносини яна бир бор чуқур англадик.

Бугун бизлар жонажон тожик заминида тинчлик ва осойишталик барқарорлашаётганидан чексиз қувонмоқдамиз ҳамда Ватанга қайтаяпмиз. Аммо, бизлар Бухоро заминида кўрсатилган эътибор ва инсонийлик ёрдамини ҳеч қачон унутмаймиз ва албатта, буни барча тожик халқига етказамиз. Раҳмат, сизларга, ўзбек қардошлар, бухоролик дўстлар!».

Бундай дил сўзлари битилган мактублар, мурожаатномалар вилоят ҳокимлигига деярли ҳар куни келиб турибди. Биз қилинган яхшиликни кўз-кўз этмоқчи эмасмиз. Халқимизнинг «Дўст оғир кунда синалади», деган мақоли нақадар ҳақ эканлигини айтмоқчи эдик, холос.

М. ОТАБОЙ,
«Халқ сўзи» мухбири.

"ЎЗПЛОДООВОЩВИНПРОМ" КОНЦЕРНИ ВА "ЎЗКООПЗАГОТТОРГ" БИРЛАШМАСИ

1993 йил 10-17 февраль кунлари Россия Федерацияси, МДҲнинг бошқа республикалари, Болтиқбўйи давлатлари ва Грузиялик истеъмолчиларга янги сабзавотлар, мевалар, узум, полизэкинлари ва уларнинг қайта ишланган маҳсулотларини эркин нархлардаги улгуржи савдо ярмаркасини ўтказади.
Маълумотлар учун қуйидаги манзилга мурожаат қилинг:

Тошкент шаҳри, Ўзбекистон кўчаси, 41 уй, 13-хона, "ЎЗПЛОДООВОЩВИНПРОМ" концерни.
Телефонлар: 56-34-06, 56-34-04, 56-26-92.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши раҳбарияти, Олий Кенгаш Котибияти жамоаси Котибият юридик бўлимининг катта референти Ж. Қосимовга укаси

Талъат ҲОШИМОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Газетанинг ушбу сонига А. Бойқўзиев, М. Холматова навбатчилик қилишди.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

• ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖЎРАБОЕВ.

• МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй,

• Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 20.20. Буюртма Г—85. Тираж 104593. 1 2 3 4 5 6